

CULTURA CREȘTINĂ

revistă lunară

Redacția și Admini-
strația:
Biaj (Transilvania).

Abonamentul:
Pe an 50 lei.
Pe șase luni . 25 lei.

Redactor responsabil:
Dr. Victor Macaveiu
BLAJ.

Actualități.

Ce face ortodocsia?

Ziarele din lumea întreagă sunt pline dela un timp încoace de știri alarmante, privitoare la primejdia care amenință mili-oanele de creștini ortodocși din imperiul turcesc.

Cetim zi de zi cu inima strânsă de milă și de durere no-țițele corespondenților diferitelor agenții de publicitate, cari lasă să se întrevadă începuturile înfiorătoarelor masacre contra creștinilor. Sute de mii vor cădea jertfă fanatismului musulman, și alte sute de mii vor fi nevoiți să se refugieze, părăsindu-și căminul la începutul iernii, alergând nebuni de spaimă și mizerie și cerșind adăpostul și scutul străinilor.

Turcii îmbătați de glorie și de ură, vor înălța iarăș, ca de atâtea ori în cursul sbuciumatei lor istorii, hecatombe de bătrâni și femei neputincioase și de plăpânzi copilași nevino-vați, cari nu au altă vină, decât aceea de a fi creștini. În zilele acestea sinistre, zile de bejenie și de jale, ne întrebăm, și cu noi se va întreba o lume întreagă: ce face ortodocsia noastră atât de turbulentă și agresivă? Ce sprijin va da ea coreligionarilor din iadul turcesc? Nefericiții, pe cari în Asia mică și în alte părți îi așteaptă cea mai grozavă soartă, sunt și ei ortodocși, frați de-o credință cu marii și strașnicii reprezentanți ai bise-ricii noastre dominante, cari aici sub scutul binevoitor al gu-vernurilor și al unei opinii publice fanatizate, sunt atât de sgo-motoși și atât de viteji.

Ortodocsia din imperiul turcesc se sbate în spasmiurile morții, și ortodocsia română, ortodocsia oficială, ortodocsie do-minantă, n'are nici un cuvânt de spus, nici o intervenție de

făcut și nu e capabilă de nici o jertfă pentru salvarea fraților în primejdie. Ortodocșia noastră are alte preocupări și înalții ei Preasfințiți se frământă cu alte gânduri. Ei pun la cale opere, ca celea dela Ocoliş și Feiurd, și scriu pamflete contra uniților; urmăresc himera zdrobirei unei biserici, căreia i-se datorește aproape întreaga cultură românească modernă.

Ce prilej rar are acum ortodocșia noastră, de-a-și arăta eroismul și sentimentele de solidaritate religioasă cu orientul în suferință! Dar vai, eroii nu se arată și suferințele, marile suferințe, ale coreligionarilor îi lasă pe strategii, cu și fără plete ai bisericii, noastre dominante, reci și nepăsători. În loc să înceapă o acțiune puternică de salvare, în loc să porniască la locul primejdiei, întinzând mână de ajutor milioanele de frați nefericiți, în loc să se organizeze pentru înfruntarea primejdiei care amenință patrimoniul lui Foșie și Cerularie, dânsii fac pe grozavii aici acasă, unde nu e o primejdie, unde nu curge sângele, nici nu se înalță ruguri și spânzurători, năpustindu-se asupra celor un milion și jumătate de uniți, cari își văd liniștiți de opera lor morală și culturală.

Față cu această apatie, în această lipsă de avânt, de milă, de simț de solidaritate creștinească, și față cu această nepăsare a ortodocșiei noastre, cât de mare, de înălțător și cât de superb este exemplul de adâncă înțelegere a suferințelor omenești, dovedit de biserica Romei catolice! În timpul când reprezentanții ortodocșiei militante scriu articole de hulă contra catolicismului, și provoacă tulburări și lupte fratricide, ca cele dela Ocoliş și, Feiurd din Transilvania, reprezentantul la București al Papei pleacă în Orientul tulbure, să pună sub scutul bisericii sale milioanele de ortodocși cari stau în fața morții. Monseniorul Marmaggi a părăsit liniștea și pacea palatului arhiepiscopesc din strada Esculap, înfruntând toate primejdiile și toate greutățile, de cari e legată o astfel de misiune. Nunțiul papal dela București se luptă cu valurile cari amenință ortodocșia în Asia Mică, la Constantinopol și în Tracia, dar P. S. episcopul ortodox al Clujului descalecă la Ocoliş și la Feiurd contra bisericii unite, în aplauzele presei oficiale a guvernului dela București! Ce contrast enorm și ce contrast tragic! Feiurdul și Angora, Ocolişul și Constantinopolul... Papa și Cristea, Marmaggi și Nicolae Ivan...

„ALBINA“.

Pagini de istorie.

Cumanii și episcopia lor.

(VI.)

2. Cumanii iarăș în Rusia. — Inceputul decăderii cumane: Mohamed al Corazmului și cavalerii teutoni.

La sfârșitul primăverii anului 1206, cotropitorii imperiului latin se întorc iarăș în țara lor, deși Ioanițiu mai avea nevoie de sălbatecul lor sprijin pentru aducerea la îndeplinire a uriașelor sale planuri. Motivele acestei grabnice întoarceri trebuie să căutate în evenimentele ce se desfășurau lângă hotarele Cumaniei Albe.

La nord, în Rusia, patria veșniciei sfâșieri între frați, se pregătea o nouă încăierare între cei de acelaș sânge și graiu. Roman, principele Galiției, murise la 1205, iar Ruric ieșise din mănăstire și ocupase din nou tronul Chievului reclădit, care, dela 1169, nu mai era capitala Rusiei, marele duce având dela această dată, reședința în orașul Vladimir, capitala ducatului cu acelaș nume. Trei prinți aliați, Ruric al Chievului, Vsevolod cel Roșu al Cernigovului și Mstislav al Smolenscului, chiamă în ajutor pe strașnicii Cumani, pentru a cuceri Galiția dela urmașii lui Roman. Deși diplomația, și mai ales neînțelegerea între aliați, a împiedecat războiul și desfășurarea sălbătăciei cumane, avem totuș aici dovada, că în vara anului 1206 Cumanii erau în Rusia.¹⁾ Intr'aceea, cearta între aliați luând proporții mari, lucrurile se întorc iarăș împotriva mult încercatului Ruric, deoarece Vsevolod cel Roșu, al Cernigovului, aruncă asupra lui pe grozavii Polovți, cari îl alungă pentru a doua oară din tron, la sfârșitul anului 1206, și devastează apoi țara Pereiaslavei, la începutul anului următor.²⁾

Dacă Rusia a fost scutită în urmă de vizita barbarilor din stepe, faptul se datorește lui Mohamed, sultanul imperiului corazmian, care se apropia amenințător de granița răsăriteană a Cumaniei Albe. Imperiul acesta, care se ridica pe ruinele Selgiuchizilor, cuprindea în partea de sud Afganistanul, Belucistanul și Persia, iar în partea de nord ținuturile așezate

¹⁾ Karamsin, III 138.

²⁾ Idem, III 142—3.

la răsărit de fluviul Ural (laic) și Marea Caspică până aproape de munții Mongoliei, unde se mărginea cu Kara-Kitai; Turkestanul apusean intra și el în vasta împărăție lui Mohamed. Înaintând deci din cucerire în cucerire, sultanul ajunsese până la malul stâng al Uralului (laic), unde locuiau Turcii Cancali, cari recunoscuseră suveranitatea biruitorului. Astfel, Mohamed bătea la poarta Cumaniei Albe. Zădarnică fu toată împotrivirea hordelor: desperate: Mohamed trece Uralul pe la 1208, bate în mai multe lupte pe Cumanii din nordul Caspiceii și devine stăpân și pe malul drept al fluviului, ciuntind pentru întâia oară lungă țară a Cumanilor. Cu aceasta începe decăderea puterii cumane, al cărei centru politic se mută de acum mai spre apus, unde, după scurtă vreme, va suferi o nouă înfrângere.¹⁾

După lovitura primită prin ciuntirea capătului răsăritean al țării lor, Cumanii sunt siliți a sta în relațiuni mai bune cu Rusia, căutând în schimb pradă în Ungaria, unde domnia acum Andreiu II (1205—1236). Năvălind prin trecătorile Carpaților, ei devastau mai ales acel frumos colț din sud-estul Ardealului, care purta și atunci numele de Țară a Bârsei. Atât de grozave și dese erau invaziile lor în această grădină a Transilvaniei, încât locuitorii ei fură nevoiți a-și părăsi sălășluințele lor și a se retrage în văgăunele munților, așa că, la 1211, Țara Bârsei era o regiune „devastată, pustie, nelocuită, din pricina necontenitelor incursiuni ale acestor păgâni“.²⁾ Pentru a opri revărsarea puhoiului cuman, care amenința regatul ungar, Andreiu II dăruie Țara Bârsei cavalerilor teutonii, cu îndatorirea, ca aceștia, în calitate de vasali ai regelui, să formeze o puternică stavilă la marginea regatului. Spre acest scop, *Teutonii*, cunoscuți la Români și la Slavi sub numele de *Nemți*, ridică, între 1211 și 1221, cinci castele întărite, pentru înălțarea cărora au cheltuit bani mulți, muncă enormă și mult sânge, deoarece Cumanii, văzând că li-se închid pasurile prin cari obișnuiau să treacă în Ardeal, se năpustiau în repetate rânduri asupra lor pentru a zădărnici clădirea neplăcutelor

¹⁾ D'Ohsson, I 216 și 181.

²⁾ Hurmuzaki-Densușianu, Documente privitoare la istoria Românilor I, I (București 1887) 57, 74 Nr. 54; 63 Nr. 47; 80, 82 86. — Scriitorul acestor rânduri, Istoria catolicismului în Moldova, epoca teutonă, cap. 2, în Cultura creștină, IX (Blaj 1920) p. 139—140.

cetăți.¹⁾ Localizarea celor cinci cetăți din Ardeal am făcut-o în alt-studiu,²⁾ din care scot aici numai lucrurile trebuincioase pentru a putea urmări istoria Cumanilor.

Incurând, Teutonii trec „Munții Zăpezilor“, cum se numiau Carpații în documentele vremii, și cuceresc din Cumania Neagră partea de nord a Țării Românești, iar în Moldova, partea cuprinsă între Carpați și Siret, cucerire ratificată de regele Ungariei, care întinde, la 1222, granița muntenească a teritoriului teuton până la Dunăre.³⁾ Cumcă în Moldova cavalerii au ajuns până la Siret, reiese din faptul că, mai pe urmă, întreaga provincie cucerită dela Cumani a intrat în dieceza episcopatului cuman; e cunoscut însă, că, în Moldova, ținutul acestui episcopat se întindea din Carpați până la Siret.⁴⁾

Odată stăpâni peste această parte a Cumaniei Negre, cavalerii înalță și aici mai multe cetăți, atât pentru a-și apăra cucerirea înfăptuită prin jertfe grele, cât și pentru a administra din ele coloniile săsești, cari curgeau numeroase, sub ocrotirea Teutonilor, pe plaiurile noastre. Dintre cetățile ridicate dincoace de Carpați, în Cumania Neagră, cea mai însemnată e aceea pe care documentele o numesc „castrum munitissimum“ și pe care noi am identificat-o cu *Cetatea Neamtului dela Podul-Dâmboviții*, urmând în această privință părerea dlor Alex. Lăpedatu, I. Pușcariu și C. Auner.⁵⁾ Subzidirile acestei cetăți s'a dat ultima și cea mai desperată luptă de recucerire a Cumanilor, cari, „adunând o mulțime enormă de luptători, se aruncară cu înverșunare asupra fraților (teutoni) aflători în acea cetate. Dar — continuă docu-

¹⁾ Hurmuzaki-Densușianu, op. cit., pag. 118: ipsi (cavalerii teutoni) pro colenda et munienda terra eadem, per qua Cumanis regnum Ungariae multipliciter perturbantibus frequens introitus et exitus habebatur, numerosam pecuniam expendunt ibi cum multo labore ac proprii effusione cruoris quinque castra fortia construendo. — Ibidem, pag. 122 și 123.

²⁾ Istoria catolicismului în Moldova; epoca teutonă, cad. 4, în *Cultura creștină*, IX (Blaj 1920) 147—9.

³⁾ Hrizovul ratificării, 1222, în Hurmuzaki-Densușianu, op. cit., pag. 75.

⁴⁾ Rogerii Miserabile Carmen, cap. 20, ed. Schwandtner, *Scriptores rerum Hungaricarum*, — in fol., I (Viena 1746) 302: Bochetor autem cum aliis regibus, fluvium qui dicitur Zerech (Siret) transeuntes, pervenerunt ad terram episcopi Comanorum.

⁵⁾ *Cultura creștină*, IX (Blaj 1920) 195—7.

mentul — Dumnezeu avu milă de aceștia din urmă. Invinși, zăpăciți și îngroziți, Cumanii încetară atacul; ba mai mult, o parte se predară fraților și primiră sfântul botez împreună cu soțiile și copiii lor¹⁾

Astfel, toate încercările Cumanilor se sfârșiră de piepturile vitejilor cruciați-călugări; Moldova până la Siret și partea de nord a Munteniei intră în stăpânirea lor; Cumania rămâne ciuntită și în partea ei apuseană; iar această lovitură e mai grea, în unele privințe, decât aceea pe care a dat-o Mohamed al Corazmului la nordul Caspiceii; decăderea puterii cumane e tot mai vădită. Dar nici cavalerii teutoni n'au putut stăpâni lungă vreme noua lor cucerire; căci, voind să se facă independenți de coroana ungară, deveniră odioși în fața regelui, care-i considera de „ignis in sinu, mus in pera et serpens in gremio = foc în sân, șoarece în traistă, șearpe în poală²⁾ La 1225, Andreiu II îi alungă pentru totdeauna din Ardeal și Cumania, socotindu-se deacum stăpân peste aceea parte a Cumaniei, pe care o cuceriseră Teutonii.³⁾

3. O mică digresie în jurul unei recenzii.

Studiul publicat în „Cultura Creștină⁴⁾ sub titlul „Istoria catolicismului în Moldova, epoca teutonă“ a atras luarea aminte a dlui N. Iorga, care l-a învrednicit, în „Revista istorică“ (Oct.—Dec. 1920), cu următoarea recenzie:

„D. dr. Ioan Ferent publică în revista *Cultura Creștină* din Blaj (IX) un întins studiu, de o construcție solidă, de un stil foarte precis și de o informație destul de bună, despre Cavalerii Teutoni în Țara Bârsei și în Muntenia, ca un capitol dintr'o istorie a catolicismului în Moldova.

„Tânărul autor crede că-i e îngăduit — și mulțumim și foi blăjene — să ironizeze cele câteva pagini pe care le-am dat în treacăt despre acelaș subiect (șoarecele 'n traistă⁵⁾ i s'o. fi părănd așa de periculos și latinitatea medievală so-coate a se găsi în dicționarul lui Quicherat?). Ni va permite să nu credem, că un Kreuzburg teuton ar da, prin forma Crucebürg, cetatea Crăciunei, și că numele de Cetatea Neamțului,

¹⁾ Hurmuzaki-Densusianu, Docum. I, 1 pag. 118, 122, 123.

²⁾ Idem, ibid., pag. 94.

³⁾ Cultura creștină, IX, 206—211.

⁴⁾ IX (1920) 136—154; 193—211; 238—246; 302—309.

luat după râul Neamțului, evident (județul e și el numit după râu; v. Tutova, Covurlui, Suceava) ar aminti pe Teutoni, cari în judecata poporului puteau fi „Cruciați“, Crijaci, iar nu Nemți, și mai ales un Neamț pentru toți ceilalți. Că la Câmpulung este un „cloașter“, trimite evident la un castel teutonic; altfel de unde acest nume? Un atac teutonic în Cumania pe toate pasurile deodată ar fi de o strategie specială, și nu înțelegem valoarea militară a unui burg la Podul-Dâmboviței, oricât i s'ar zice Cetatea Neamțului (și tocmai deaceea), pe când valoarea militară a Câmpulungului, dominând trecerea din muncele spre șes, au recunoscut-o Domnii munteni trecând dela Argeș la Târgoviște. N'a zis nimeni, că la Câmpulung cloașterul nu era în burgul însuș. Actele ardelene puteau fi cetite după *Urkundenbuch*, nu după Hurmuzacki. Și în *Mitteilungen* din Innsbruck era cu privire la autenticitatea actelor privitoare la Teutoni un întreg articol care nu se putea trece cu vederea. Chiar pe urmele dlui R. Rosetti, dlui doctor Ferentz, și a doua zi după răspoiiul mondial, i s'ar fi putut trece o atitudine mai puțin marțială. N. I.“

Răspunzând la această recenzie, ținem mai întâiu să aducem mulțumiri pentru cuvintele prin cari marele istoric al neamului recunoaște „*construcția solidă, stilul foarte precis și informația destul de bună*“ a studiului nostru. Tot dl Iorga, și numai domnia-sa, relevase cu alt prilej în „*Neamul românesc*“ că „*preotul Ferentz din Iași servește râvnitor cunoașterea trecutului nostru*“¹⁾. Asemenea aprețieri ne ating cu atât mai plăcut, cu cât din altă parte, de unde credem a fi fost în drept să ne așteptăm la o încurajare, n'am primit decât piedeci, puse par'că anume pentru a rupe firul cercetărilor noastre privitoare la istoria catolicismului în Moldova. E bine să se știe și aceasta.

Cât privește supărarea distinsului nostru recensent, îl putem asigura că n'am avut niciodată intențiunea să „*ironisăm*“ paginile scrise de domnia-sa, pagini cari ne-au servit de atâtea ori drept călăuză prin labirintul istoriei noastre. Nici nu s'a putut aduce altă dovadă pentru pretinsa ironie, decât numai bietul „*șoarece în pară!*“. Scrisesem anume, că pentru Andreiu II, regele Ungariei, care nu știa cum să scape de Teutoni, aceștia erau „*foc în sân, șoarece în traistă, șerpe în poală*“,

¹⁾ Neamul românesc, XI. 2 (1916) p. 1 col. 2.

iar jos în notă, citând cuvintele documentului latinesc, ni-am îngăduit observarea că „*mus in pera*“ e tradus de dl Iorga (Studii și documente, I—II, p. XI) prin „*Șoarecele în pară*“¹⁾! Supărat de această notă, dl recensent ne'ntreabă, dacă „socotim că latinitatea medievală se găsește în dicționarul lui Quicherat“. Nicidecum; dar atâta e sigur că „*pera*“ și originalul grecesc *πῆρα* înseamnă, atât în latinitatea clasică cât și în cea medievală, numai „*traistă*“. Spre a îndepărta orice bănuială, să ni fie îngăduit a cita câteva texte din *Vulgata*, care, de sigur, nu poate fi învinuită de latinitate clasică: *Nihil tuleritis in via, neque virgam* (baston) *neque panem* (pâne)²⁾; *nolite portare sacculum* (pungă de bani) *neque peram* (traistă)³⁾; *quando misi vos sine saculo et pera... numquid aliquid defuit vobis?*⁴⁾; *et proferens* (Iudith) *de pera caput Holofernus*⁵⁾... Așadar, pretutindeni „*traistă*“, și nici odată „*pară*“. Lăsând deci „șoarecele în traistă“, luăm act de mărturisirea că paginile dlui Iorga despre cavalerii teutoni au fost scrise „în treacăt“, și regretăm ieșirea împotriva cinstitei foi blăjone, care a arătat și arată atâta stimă față de distinsul îndrumător al neamului⁶⁾.

În continuare, ilustrul profesor ne cere îngăduirea, „să nu creadă, că un Kreuzburg teuton ar da, prin forma Cruceburg, Cetatea Crăciunei“. Dar, acolo unde n'avem documente sigure, ci operăm cu probabilități, ne va fi permis și nouă să avem o părere contrară, care, la urmă, nu e a noastră, ci a dlui D. Onciul și a părintelui C. Auner, pe cari i-am citat cinstit⁷⁾. Mai este însă și altceva. Trebuie localizată Cetatea Milcoviei, reședința episcopului cuman Teodoric, a cărui dieceză cuprindea ținutul teuton în Moldova și Muntenia. Nu e probabil oare, ca el să fi primit drept reședință dela regele Ungariei

¹⁾ Cultura creștină, IX, 7—9 (1920) p. 209, n. 3: „*ignis in sinu, mus in pera et serpens in gremio*“, Hurmuzaki-Densușianu, Documente I, 1 p. 94.

²⁾ Lc 9, 3.

³⁾ Lc 10, 4.

⁴⁾ Lc 22, 35.

⁵⁾ Iu lita 13, 19.

⁶⁾ Am fost și suntem de părerea, că o mică scăpare din peană, o greșeală în traducerea unei vorbe, nu poate să scadă nimic din valoarea operei *prodigioase* a Dui N. Iorga. (Nota Red).

⁷⁾ Cultura creștină, IX, 195¹ și 235⁶.

unul din burg-urile rămase goale după alungarea Teutonilor? De fapt, episcopul nu se plânge nici odată de lipsa palatului, cum vom arăta mai la vale. Pe de altă parte, Cetatea Milcoviei trebuie căutată pe Milcov. Așa stând lucrurile, am conchis și concludem cu părintele C. Auner: „Probabilitatea cea mai satisfăcătoare e, că acest oraș (Milcovia) să fie identic cu Crăciuna pe Milcov, în munții Vrancei, un nume care amintește Kreuzburg-urile din timpul cavalerilor teutoni. Mai întâiu era o simplă cetățuie, iar când Theodorich își fixă acolo reședința, ea va fi fost ridicată la rangul unui oraș, sub numele de Milcovia, precum era obiceiul curiei romane. În popor însă a rămas numele de Kreuzburg, de unde cu timpul s'a transformat în Crăciuna“¹⁾.

Cât privește Cetatea Neamțului, dl Iorga nu ne dă o explicație satisfăcătoare a vechiului nume de *Neamț*; căci, mai întâiu, pildele aduse nu alcătuiesc o dovadă „evidentă“ pentru afirmarea că cetatea și-a luat numele dela râul Neamțului: cetatea putea foarte bine să poarte numele de Neamț independent de râul din apropiere, cum, de fapt, Cetatea Neamțului dela Podul-Dâmboviței nu-și ia numele dela râu; apoi, admițând chiar ipoteza dlui Iorga, numele de Neamț rămâne tot fără explicație satisfăcătoare; e natural doar să ne întrebăm din nou: de ce râul acela se chiamă al Neamțului? În sfârșit, nu trebuie se pierdem din vedere însemnătatea faptului, că cele mai vechi denumiri de Neamț le întâlnim tocmai în ținuturile stăpânite odată de Teutoni, fapt care clatină binișor supoziția că, pentru Români, *Teutonii* n'ar fi fost *Nemți*.

Trecem la Câmpulung. Susținusem, că aici cavalerii teutoni n'au ridicat nici un burg. Impotriva acestei teze, dl Iorga aduce două argumente, dintre care întâiul e exprimat pe scurt în chipul următor: „Că la Câmpulung este un *cloașter*, trimite evident la un castel teutonic; altfel de unde acest nume?“ Răspunsul e foarte simplu. Întâiul document care vorbește despre o mănăstire catolică în mijlocul Sașilor din Câmpulung e datat din 1 Martie 1382, când episcopul catolic al Severinului hirotonește subdiacon pe acolitul Ioan Kőröspatak

¹⁾ C. Auner, Episcopia Milcoviei, în Revista catolică, I. (București 1912) 544.

„În mănăstirea Maicii Domnului din Câmpulung“¹⁾. Mănăstirea aceasta era a dominicanilor, precum arată un document din 1427, publicat de dl Iorga²⁾. Ea n'a existat la 28 Ianuarie 1378, data listei oficiale a mănăstirilor dominicane din Galiția și „Valahia“, care nu cuprinde conventul din Câmpulung; deși amintește pe cel din Siret³⁾, așa că data înființării e cuprinsă între 28 Ianuarie 1378 și 1 Martie 1382. Sașii din Câmpulung îi ziceau „Klöster“ (mănăstire), iar Românii „cloșter“ sau „cloașter“, nume cu care desemnau și fundamentele, vizibile până nu de mult, ale bisericii sf. Elisabeta din Câmpulung⁴⁾. Așadar, „cloașter“-ul nu trimite la un burg teutonic dala începutul veacului al 13-lea, ci la o mănăstire dominicană dela sfârșitul veacului al 14-lea și începutul veacului al 15-lea.

Al doilea argument al dlui Iorga, pentru apărarea burgului teutonic din Câmpulung, e valoarea militară a acestei localități: „Nu înțelegem valoarea militară a unui burg la Podul-Dâmboviței, oricât i-s'ar zice Cetatea Neamțului (și tocmai deașea), pe când valoarea militară a Câmpulungului, dominând trecerea din muncele în șes, au recunoscut-o domnii munteni trecând dela Argeș la Târgoviște“. Credem însă, că n'avem nevoie de un studiu deosebit de strategie militară, pentru a vedea aici o evidentă transpunere a situației, care se restabilește printr'o simplă distincție. Pentru domnii munteni, cari-și apărau țara de o năvălire maghiară, Câmpulungul avea, fără îndoială, o valoare militară deosebită; dar pentru cavalerii teutoni, cari apărau Țara Bârsei și Pasul Branului de o invazie barbară pornită din șesul Munteniei, el nu mai avea această valoare; în cazul acesta, nu se poate tăgădui valoarea militară deosebită a unui burg la Podul-Dâmboviței. Și dl Romul Căndea, identificând „Castrum munitissimum“ al Teutonilor cu Cetatea Dâmboviței, face constatarea, că aceasta din urmă era așezată „an einem strategisch wichtigen Punkt“⁵⁾.

1) Hurmuzaki-Densușianu, Documente I, 2 (București 1890. 276 N. 216: *in claustro beatae virginis in Longo Campo*.

2) N. Iorga, Acte și fragmente, III (București 1897) 81—2,

3) I. C. Filitti, Din arhivele Vaticanului, N. 4, în Revista catolică, II 360.

4) C. Auner, Episcopia Milcoviei, în Rev. cat., III 79—80.

5) Romulus Căndea, Der Katholizismus in den Donaufürstentümern (Leipzig 1917) 2, nota 3.

La dovada, prin care arătam că Teutonii nu obișnuiau să clădească un „Kloster“ lângă burg, mănăstirea lor fiind burgul însuș, dl Iorga răspunde: „N'a zis nimeni că la Câmpulung cloașterul nu era în burgul însuș“. Iată însă cuvintele domniei sale inpugnate în studiul nostru¹⁾: Burgul transalpin (castrum munitissimum) al Teutonilor „nu poate fi altul decât acel din Câmpulung, lângă care, după obiceiul lor, ei întemeiază un *Kloster* a cărui amintire se păstră până foarte târziu²⁾“. Credem că am putea spune și noi, cu mai mare dreptate, că n'a vorbit nimeni de un „atac teutonic în Cumania pe toate pasurile *deodată*“, deși aceasta n'ar supune „o strategie deosebită“ pentru cavalerii teutoni, avându-se în vedere numai trecătorile cari dau în Țara Bârsei.

Că „actele ardeleni au fost cetite după Hurmuzaki și nu după *Urkundenbuch*“, nu face nimic, deoarece actele utilizate de noi sunt identice cu copiile din *Urkundenbuch-ul* dlor Zimmermann și Werner, care însă nu ni-a stat totdeauna la îndemână. Autenticitatea acestor acte fiind mai pe sus de orice îndoială, n'am avut nevoie de capitolul din *Mitteilungen* din Innsbruck „cu privire la autenticitatea actelor privitoare la Teutoni“, mai ales când avem atâtea de citat.

Dacă dl Iorga se leagă și de vârsta noastră („tânărul autor“), îi răspundem, cu bătrânul Horațiu: *Iam mihi canities, pulsus melioribus annis! Eheu fugaces, Postume Postume, labuntur anni!*..

Cât privește, în sfârșit, „atitudinea noastră marțială, chiar a doua zi după războiul mondial“, lăsăm la dispoziția cetitorilor să compare paginile noastre cu judecata dlui Iorga.

Și cu aceasta sfârșim — fără nici o supărare!

Nu știm, dacă distinsul profesor mai are vreo recenzie, despre rândurile noastre, căci *Revista istorică*, cu toată stăruința depusă, nu străbate în singurătatea satului Răchiteni, unde, în liniștea zăvoiuului scaldat de Siret, pe lângă păstoriarea sufletetor, ne mai transportăm și în cele trecute vremi, cu modestele mijloace de cari dispunem.

4. Ridicarea Mongolilor.

Patria primitivă a Mongolilor, despre cari vorbim în rândurile următoare, e regiunea ce se întinde deasupra Coreei

¹⁾ Cultura creștină, IX (1920) 196.

²⁾ N. Iorga, Studii și documente, I—II (București 1901) XII

Chinei și a Tibetului, despărțită de peninsula Coreei prin munții înzăpeziți Șanian-alin (astăzi Ciang-pai-șan), de China propriu zisă prin lanțul de munți In-șan, iar de Tibet prin brațul Cuenlun cu prelungirea sa numită Altin-Tagh. La apus, acolo unde Cuenlun se întâlnește cu Caracorum, la răsărit de platoul Pamirei, e una din porțile Mongoliei spre țările apusene; de aici se ridică spre nord-est, întinzându-se până la marea răsăriteană, puternicul și maiestosul lanț de munți care desparte Mongolia atât de Siberia apuseană cât și de cea răsăriteană. La mijloc, închis între munții amintiți, e un pustiu întins cu numele Gobi, chinezește Șamo (=mare de nisip), deosebit de pustiu Africa și al Arabiei prin faptul că brumele abondante și zăpezile iernii dau atâta umereală pământului, încât primăvara produce iarbă și buruieni. Marginile pustiuului ridicându-se treptat în direcția munților, Gobi se prefăce încetul cu încetul într'o frumoasă regiune de munte, plină de izvoare și bogată în iarbă, minunat loc de pășune pentru caii nomazilor.

Partea apuseană a Mongoliei, pe la Munții Cerești (Tien-șan) și Altai, era locuită mai mult de popoare turcești, între cari se distingeau Uigurii, dela cari Mongolii au învățat scrierea și cetirea; partea răsăriteană, Mangiuria de mai târziu, era ocupată de neamul tunguz sau giurgic; Giurgii, din cari se trag Mangiurii de astăzi, își întinseseră domnia și în China, dând o dinastie acestei împărății. Restul țării îl stăpâneau nenumăratele triburi sau horde ale neamului mongol, ca Naimanii, Cheraiții, Merchii, Uirații, Tătarii ș. a. China, cea mai veche împărăție a Aziei, era în veșnică primejdie din pricina deselor invazii ale acestor horde. Spre a se apăra de ele, un „fiu al cerului“ din „împărăția de mijloc“ ridică, cu 200 de ani înainte de Hristos, pe o lungime de 2700 km, uriașul zid „chinezesc“, cu o înălțime mijlocie de 10 m. și lățime de 6 m., trecând peste munți și văi și râuri, duplicat în locuri primejdite și provăzut după fiecare sută de metri cu bastioane¹⁾. Toate aceste triburi din Mongolia se războiau între sine, până

¹⁾ D'Ohsson, *Histoire des Mongols*, I (Amsterdam 1852) 1-2. — W. Pätz și dr. Lud. Neumann, *Lehrbuch der vergleichenden Erdbeschreibung* (Freiburg i. Br. 1905) 68-9, 112-3. — Dr. Herm. Adalb. Daniel și Dr. Berthold Volz, *Handbuch der Geographie*, I⁶ (Leipzig 1895) 410, 424-7.

ce au fost unite sub un singur steag de către fruntașul hordeilor din munții Bergadu sau Burcan-Caldun, astăzi Iablonoi¹⁾.

Aici, în munții cari dau naștere râurilor Onon, Cherulan și Tula, se nascu în anul 1162 Temugin, fiul lui Isugai-Bahadur, hanul triburilor mongole din această regiune. După moartea tatălui său, tânărul Temugin a trebuit să treacă prin cele mai mari greutăți, din pricina, că hordele lui Isugai-Bahadur nu voiau să-l recunoască de șef al lor. Prigonit, surghiunit, bătut, rănit și de multeori în primejdia morții, Temugin și-a păstrat totdeauna tăria voinții, reușind, în sfârșit, a-și supune triburile părințești, pe cari le organizează cu geniul său militar, făcându-le destoinice pentru împlinirea mărețelor sale planuri de cucerire. După lupte crâncene cu prinții celorlalte horde din Mongolia, fiul lui Isugai-Bahadur reuși să-i silească a-i recunoaște puterea, devenindu-i vasali. La adunarea generală — „curultai“, în limba lor —, care a avut loc lângă izvorul râului Onon în primăvara anului 1206, Temugin e declarat hanul tuturor prinților, sub numele de *Ginghiz-Khan* (adecă hanul celor puternici, hanul hanilor²⁾).

Intre 1206 și 1211, noul împărat își supune și restul neamurilor din Mongolia, adunându-le toate sub comanda sa, așa că la 1211 se credea destul de tare pentru a porni împotriva Chinei, căreia i-a fost până acuma tributar. În trei expediții (1211—1216), China de nord e subjucată până la Hoang-ho, Fluviul Galben. Lăsând aici ca locțiitor al său pe generalul Muculi, cu ordin de a cuceri și restul Chinei, Ginghiz-khan pornește împotriva împărățiilor din apus. La porțile apusene ale Mongoliei se întindea Cara-Chitai, peste care domnia Gutșluc, cuprinzând Turkestanul oriental, o împărăție cu populație în mare parte mohamedană, îndeletnicindu-se cu agricultura, artele mecanice și comerțul, și fiind, prin aceasta mijlocitoarea comercială între Mongolia de o parte, China și India de alta. O parte din Cara-Chitai intra chiar în Mongolia cu centrele Cașgar, Iarcand și Chotan. Ginghiz-khan trimite împotriva lui Gutșluc pe vestitul său general Gebe, care se distinsese în luptele din China. La 1218 Gutșluc e bătut și ucis, iar țara lui pustiită și subjucată³⁾.

¹⁾ D'Ohsson I 5—10.

²⁾ Idem, ibidem pag. 99.

³⁾ D'Ohsson I 121—174.

Prin cucerirea aceasta, împărăția lui Gînghiz-khan ajunge limitrofă cu vastul imperiu al Covarazmului (Corazm), peste care domnia sultanul Mohamed, cunoscut dintr'un capitol precedent. Covarazmul trebuia subjugat. În toamna anului 1219, împăratul mongol își împărțește armata de apus în patru corpuri: corpul întâiu, sub comanda fiilor săi Giagatai și Ogotai, atacă Covarazmul superior, dela munții Altai până la nord-estul Caspiceii; corpul al doilea, sub comanda fiului său mai mare, Giugi, trebuia să sprijinească acțiunea celor dintâiu; corpul al treilea, sub comanda generalilor Alac, Sugtu și Togai, înainta la stînga, iar Gînghiz-khan cu fiul său Tului, cu centrul armatei, înainta spre Buchara, pentru a tăia retragerea lui Mohamed. După lupte înverșunate, Mongolii înfrîng primele rezistențe ale Corazmienilor; Mohameg fuge desperat spre centrele apusene ale împărăției sale amenințate atât de grozav de uraganul mongol. Atunci Gînghiz-khan detașază două corpuri de armată, unul sub comanda cunoscutului general Gebe, altul sub a lui Subutai, pentru a urmări pe Mohamed în retragere. Aceștia îl urmăresc din cetate în cetate, străbătînd și pustiind Persia până la țărmlul de sud al Caspiceii, unde nu rămase altă scăpare pentru bietul Mohamed decât o barcă părăsită la mal, care-l transpoartă în grabă pe o mică insulă solitară, vizitată numai de păsările mării. Aici moare, scurt după aceea, marele Mohamed, istovit de mizerie și chinuri sufletești și trupești, neavînd la înmormîntare nici barăm un giulgiu funerar, afară de cămașa sa. Astfel trece slava lumii¹⁾.

Pe cînd celelalte corpuri ale armatei mongole devastau și nimiceau în urmă imperiul corazmian, Gebe și Subutai prădează și distrug întreg tinutul muntos cuprins între Marea Neagră și Marea Caspică. După devastarea Georgiei, ei trec lanțul munților Caucazi, și imensa lor armată, mărită cu prizonierii luați din toate părțile pustiite, se revarsă ca valurile unei mări peste șesul cuprins între Marea de Azov și Marea Caspică, în iarna anului 1222—1223. Uraganul bubuia la porțile Cumaniei²⁾.

¹⁾ D'Ohsson I 216—255.

²⁾ Idem, I 324—336.

5. Primele două năvăliri în Cumania. — Lupta dela Calca.

Pe malul apusean al Caspiceii, lângă munții Caucazi, locuia neamul Lesghilor; în față, pe malul răsăritean al Mării Negre, erau sălășluințele Circazienilor; iar la mijloc, între Lesghia și Circazia, în valea de nord a munților Caucazi, se întindea țara Alanilor, numiți și Ași sau Iași; la nord de Alania era Cumania Albă. Aceasta era situația geografică la venirea Mongolilor în aceste părți¹⁾.

În fața primejdiei comune, cele patru neamuri făcură alianță împotriva Mongolilor. La coborârea lor din Caucaz, dușmanii dau de zidul format de împătrita alianță, în care se distingeau mai ales Cumanii, atât prin numărul, cât și prin puterea lor. Lupta fu crâncenă, dar cu rezultat nedecis. Atunci Mongolii, pentru a-și asigura triumful,recurseră la armele lor obișnuite: viclenia și perfidia împreunate cu făgăduințe strălucite. O solie la Cumani spuse din partea comandamentului mongol următoarele: „Noi suntem Turci, ca voi, iar voi vă aliați cu popoare streine împotriva fraților vostri! Să încheiem pace: vă vom da aur și veșminte scumpe, cât doriți“. Seduși prin aceste cuvinte și, mai ales, prin darurile pe care le făceam să strălucească în ochii lor, Cumanii părăsiră pe aliați, lăsându-i în seama Mongolilor, cari îi snopesc în bătaie și le devastează țările cu o repeziciune fulgerătoare, în anul 1223. Pe când însă Cumanii, siguri de pace, se întorceau fiecare hordă la centrul său, Mongolii se iau pe urmele lor, bat hordele izolate, luând înapoi mai mult de cât au dat. Era prețul trădării²⁾.

După această lovitură neasteptată, „Cumanii temându-se a se măsura cu armata dușmană, se împărțiră în toate părțile, unii căutând adăpost prin codri, alții pe munți, iar o mare parte în țara Rușilor“. Astfel expune pe scurt împrăștierea Cumanilor bine informatul cronicar contemporan din Musul, arabil Ibn-ul-Ethir (1160—1233) în cronica sa *Kamil-ut-tevarikh* (= istorie completă), care ajunge până la anul 1231³⁾ E de notat, că el n'amintește nimic despre o retragere cumană înspre Dunăre, în Bulgaria și imperiul bizantin. Invazia Cumanilor în împărăția Bizanțului, pe care D'Ohsson o descrie

1) D'Ohsson, I 337 și harta dela începutul volumului.

2) Idem, ibidem.

3) Tradus de D'Ohsson I 444, nota VII.

în acest context¹⁾, bazat pe Nicephorus Gregoras²⁾ și pe Georgius Acropolita³⁾, a avut loc mai târziu, căci Nicephorus Gregoras ne spune lămurit că invazia aceea s'a întâmplat „după moartea lui Ginghiz-khan⁴⁾“, iar acesta a murit la 18 August 1227.

Mongolii ocupând locul părăsit de Cumani și urmărindu-i peste Don pînă la Nipru, pe care nu-l trec de data aceasta, devastează malurile Mării de Azov, străbătând Crimeea și cucerind bogatul oraș Sudac, care aparținea Genovezilor, dar plătia tribut Cumanilor, după cum ne informează iarăș cronica arabă a lui Ibn-ul-Ethir: „Tătarii (Mongolii) înaintează pînă la orașul Sudac, care aparține Cumanilor și din care aceștia își procură grâul lor; el e așezat lângă Marea Crimeei și corăbile debarcă acolo. Aci cumpără Cumanii stofe, dând în schimb sclavi de ambele sexe, precum și piei de vulpe, de castor și de alte animale din țara lor⁵⁾“.

Între Cumanii cari s'au retras în principatele rusești se afla și hanul Cuten (Cutan), pe a cărui fică o ținea în căsătorie prințul Metislav al Galiției. Cuten oferi socrului său cămile, bivoli, cai, și alte daruri frumoase, cerându-i în schimb ajutor împotriva Mongolilor, cari amenințau deacuma și Rusia. Metislav convoacă la Chiev pe prinții Rusiei meridionale, cari se învoiră cu propunerea acestuia cu privire la alianța rusocumană împotriva dușmanului comun, trimițând o solie la marele duce Gheorghe, pentru a cere și sprijinul Rusiei de nord. „Rușii — scrie Ibn-ul-Ethir — se uniră cu Cumanii, cari emigraseră în mare număr în țara lor, pentru a respinge pe Tătari. Aliații înaintau spre întâmpinarea acestora“. La Niprul inferior, ei se întâlnesc cu 10 solii trimiși din partea

1) D'Ohsson I 339—340. — și Radu Rosetti e dus în eroare de D'Ohsson, în articolul său *Brodnicii* publicat în *Revista Nouă*, III (București 1890) 55—61. — Radu Rosetti mai afirmă că Tătarii au trecut, cu acest prilej, Niprul pînă la Nistru; e o greșea și aceasta, de care autorul se folosește în sprijinul unei teorii discutabile.

2) Nic. Gregoras. *Byzantinae historiae* lib. II, cap. 1—2, ed. Migne, PG. ser. II, tom. 148 (Paris 1865) col. 157—160.

3) Georg Acropolita, *Annales*, cap. 35, Migne, tom. 140 (Paris 1887) col. 1061—1064.

4) Nic. Gregoras, op. cit., cap. 1: τοῦ ἡγορευμένου Σιγισχάν τετελευτηκότος.

5) Ibn-ul-Ethir, trad. D'Ohsson I 445.

generalilor mongoli, cu scopul de a câștiga pe Ruși împotriva Cumanilor, aducându-le aminte de relele suferite de Rusia din partea acestora și făgăduindu-le pradă îmbelșugată. Drept răspuns, Rușii, în mândria lor care va fi incurând pedeșită, omoară pe cei 10 soli și, trecând Niprul, bat avantposturile mongole, luând prizonier pe șeful lor, care e ucis îndată de Cumani. Orbiți de primul succes, aliații înaintează și urmăresc de aproape pe Mongolii cari se retrag neconținut timp de 12 zile dela Nipru până în apropiere de Don, fără a bănuși măcar, ce cursă teribilă îi așteaptă. Trecând râul Calca, care curge nu departe de gura Donului, Mongolii își continuă retragerea, până trec și aliații în stânga râului. Atunci hordele lui Gebe și Subutai se întrec pe neașteptate, aruncându-se asupra Rușilor și Cumanilor, cari nu se așteptau la un asemenea atac. „Lupta — scrie Ibn-ul-Ethir — era una din cele mai înverșunate și ținu mai multe zile; dar în sfârșit Tătarii ieșiră învingători, Cumani și Rușii fiind cu desăvârșire înfrânți; o fugă în debandadă dinaintea urmăritorilor ușură omorîrea unei mari părți din ei; toate bagajele căzură în mâinile Tătariilor. Ceice putură scăpa (iar aceștia erau pușini la la număr), având un mare spațiu de străbătut, ajunseră în Rusia într'o stare vrednică de plâns“. Au rămas pe câmpul de bătăie 9 principii ruși; Cuten cu Metislav abia au putut scăpa din măcelul de lângă Calca; iar în urma lor, întră și Mongolii în Rusia meridională „omorînd, pustiind, arzând și nimicind tot ce întâlneau în cale“. Dezastrul acesta a avut loc în Iunie 1223¹⁾.

Retrăgându-se apoi din Rusia, Gebe și Subutai năvălesc în țara Bulgarilor dela Volga (Bulgaria Mare), cu centrele Bolgar și Cazan; trag în cursă și armata bulgară, pe care o distrug în mare parte, la sfârșitul anului 1223²⁾. De aici, cei doi generali, încărcăți de pradă, pleacă la Ginghiz-khan, care

¹⁾ Ibn-ul-Ethir, trad. D'Ohsson I 445—6. Să se noteze anul luptei dela Calca 1223, pus de cronicarul arab; deci nu 1222, nici 1224, nici 1125, cum se cetește de atâtea ori. — *Anonimus Saxo* — scrie în *Cromica sa*, că au căzut dinte Cumani și Ruși „ad centum milia hominum“, *Scriptores rerum Germanicarum* (Lipsiae 1730) tom. III, pag. 123; anul însă e greșit; Cumani se numesc aici »Parthi«.

²⁾ Ibn-ul-Ethir, trad. D'Ohsson I 446.

se întorcea în Mongoliă, dupăce pustiise împărăția Corazmului și provinciile Indiei din stânga Indului¹⁾.

După retragerea uraganului mongol, țările călcate începură a se reface încetul cu încetul. Cu privire la Cumani, Ibn-ul-Ethir scrie: „Dupăce Tătarii au evacuat țara Cumaniilor, cei ce mai erau în viață din această națiune, se întoarseră în patrie“, începând iarăș negoțul cu pieile din țara lor²⁾.

Dr. IOAN FERENȚ.

Rubrică pastorală.

Adventismul și combaterea lui.

II.

Advențiștii din toate timpurile recurg atât la „*Semnele timpului*“ prezise de profeți și de Mântuitorul (Daniil 2, 31—44. Ioil 2, 10—11. Mat. 24, 29—34. Mc. 13, 24—30. Lc. 21, 25—32. Apc. 6, 12—17) cât și la un foarte ciudat calcul matematic, pentru a „dovedi“ timpul venirii a 2-a a Mântuitorului. Atari „Semne ale timpului“ au fost, ori sunt: întunecimea zilei din 19 Maiu 1780, ploaia de stele din noaptea 12—13. Nov. 1833., spiritismul modern, tempestățile și uraganele mărilor, focurile din păduri, furtunile; decadența și stricarea omenirii; relațiile sociale, spiritul războinic și înspăimântătoare pregătiri“... (a se vedea broșura: „S'a apropiat sfârșitul“?) — Nu se negliăă nici importanța cutremurilor de pământ³⁾!

¹⁾ D'Ohsson I 309—310. Generalii trimiși de Ginghiz-khan în India erau *Bela* și *Turtai*. Căldurile au împiedecat înaintarea în interiorul țării. Mulți din »paria« indieni s'au înrolat în armata jăfuitoare a Mongolilor; ei vor veni cu Mongolii în țările noastre: cadou barbar sub numele de Țigani, confundați la început cu Tătarii.

²⁾ Ibn-ul-Ethir, trad. D'Ohsson I 446.

³⁾ »Tocmai timpul sfârșitului arată o miraculoasă sporire a cutremurilor de pământ. Dela 99—1850 sunt cunoscute 204 cutremure, adecă unul la 8 ani; dela 1850—1865, deja 15, dela 1865—68 iarăș 15; numai în Ianuarie 1869 au avut loc 11, în 1885. profesorul Fuchs numără 97, în 1886, 104«. Arătarea glorioasă a lui Hristos, pag. 21. — Vedem, că aici se operează într'un chip, în care mai ușor se pot seduce cei fără multă critică. Argumentul ar fi la locul său, dacă în cei 1800 ani cu aceeaș precizie s'ar fi însemnat toate cazurile de cutremur de pământ. Știm însă, că din timpurile vechi abia avem ceva însemnări și abia din 1885 avem prima stațiune seismografică, prin care se observă și cele mai mici cutremure!

Toate aceste argumente însă și-au pierdut importanța, în fața acelorora, pe cari apropierea războiului mondial, și însuș acesta, le-a servit propagandei adventiste.

Bărbați de stat, politiciani, financieri, militari, au prevăzută marea prăpăd, ce avea să vină asupra lumii. Dar pe toți i-a întrecut Pastorul Russel, care, precum ne spune I. Rutheford, autorul cărții „Milioane ce trăiesc acuma nu vor muri nici odată“¹⁾, timp de 40 ani și mai bine a proclamat omenirii prin predicii²⁾, prin presă și prin cărțile sale³⁾, că anul 1914 va însemna sfârșitul lumii și după aceea va urma în curând domnia lui Mesia. Dacă e adevărat sau nu, aceea ce ne spune Rutheford, nu suntem în măsură a o controla, putem să spunem însă, că cu cât mai mult ne apropiam de anul fatal 1914, cu atât mai mult se anunța din partea adventiștilor sfârșitul lumii! Dar a trecut și anul 1914, și și războiul cel mare! Credeți, că a încetat propaganda adventistă? Din potrivă! Fără a se lăsa descurajată, a aflat formula norocoasă, cu ajutorul căreia, folosindu-se de împrejurările create de marele război, cu atât mai cu efect să-și facă progaganda. Formula aceasta ar fi „Secerișul“; dar fiindcă de aceasta au nevoie la acoperirea altor lacune, este alta, mai nouă: „lichidarea“! Teza mai nouă deci se formulează astfel: *lumea a două a (păgânilor) sa sfârșit în 1914, de atunci ne aflăm sub „opera de lichidare“, care se va termina în 1925, atunci va veni Hristos!*

Iacă indiciile acestui sfârșit, servite de timpurile dela războiu încoace⁴⁾.

Domnul a fost întrebat de ucenici: „care va fi semnul venirii tale și al sfârșitului veacului“? După ce i-a sfătuit să nu se lase înșelați de alte mărturii, Domnul răspunde clar la întrebarea lor: „Căci se va ridica neam peste neam și împărăție peste împărăție și vor fi cutremure pe alocurea și va fi

¹⁾ Publicată de »Asociațiunea Internațională a studenților« (cercetătorilor) de Biblie, Brooklyn, New-York, U. S. A.

²⁾ Predicile pastorului Russel, se zice, au fost într'un timp publicate săptămânal în 4000 ziare în Statele-Unite, Canada și Anglia.

³⁾ El a scris, se zice iarăș, 7 volume, al căror tiraj întrece orice carte pe pământ, afară de Biblie. 12.000.000 es. în 19 limbi. În vol. 2, 3, și 4 scrise în 1889, 1891 și 1897 a arătat, că în 1914 se sfârșește timpul păgânilor pe pământ și începe războiul internațional.

⁴⁾ Milioane, ce trăiesc, pp. 17—18.

foamete și turburări”; început de dureri vor fi acestea (Mat. 24, 7. 8. Marc. 13, 8.). Cu alte cuvinte, Domnul a spus, că va fi un mare *răsboiu* în lume, în care vor fi amestecate toate *popoarele și împărățiile* de pe pământ. Acest mare *răsboiu* a început tocmai la timp, la finea epocii *păgâne* și când starea veche a început a dispăre. *Răsboiul*, încurcând aproape toate națiunile pe pe pământ, a durat 4 ani și distrugerea de averi și vieață omenească n'are seamăn în istoria omenirii.

Se va observa, ce a spus Isus, că *răsboiul* va fi urmat de *foame*. Dela începutul *răsboiului* a fost în lume o mare *mizerie*, din cauza lipsei de alimente. În multe părți ale Europa mii de oameni au murit deadreptul de foame. Lipsa de alimente în toate țerile de pe pământ se simte foarte mult și traiul se *scumpește*... Aceasta situație nu e datorită condițiilor desorganizate, care sunt o urmare a *răsboiului lumii*... ci e o dovadă, că anul 1914 înseamnă — începutul *sfârșitului lumii*...

Mai departe se va observa, că Isus a spus, că *răsboiul și foamea* vor fi urmate de *ciumă*. Aceasta s'a împlinit literal. Influenza spaniolă a *bântuit* pe pământ și în mai puțin de 12 luni jertfele acestei groaznice boale molipsitoare au întrecut în număr (de doi la unu) pe aceia, cari au murit în timpul *marelui răsboiu* de patru ani; și preste toate acestea, a urmat în țerile europene, boala îngrozitoare a tifosului... (să adaogăm acum: *foamea* din Rusia!).

Mai departe Isus a spus, că după *răsboiu*, foame și boală, va urma *cutremur*. Nu era pentru Isus un lucru neobicinuit, de a întrebuița adeseori un limbajiu simbolic sau cuvinte neînțelese, pentru a-le ascunde însemnătatea, până ce va sosi timpul cuvenit de a fi înțelese. În simbologia biblică „*cutremur de pământ* înseamnă: *revoluție*. Ca o urmare a *răsboiului* a venit foamea, boalele și *revoluții* în multe țeri, unele sângeroase, altele nesângeroase. Rusia a suferit *revoluția ei* și acolo sistemele monarhice au căzut. Acelaș lucru s'a întâmplat în Germania, Austria și Ungaria; și *spiritul revoluției* este matur ptetutindeni. Aceasta nu înseamnă *sfârșitul tulburărilor*, ci înseamnă, după cum spune Isus, că lumea veche s'a terminat legalmente în 1914, și lucrul *înlăturării sistemelor învechite* progresează acum, pentru a pregăti *înființarea stăpânirii lui Mesia*...

Ce răspundem la aceasta — *fantazie*?

A fost o coincidență de 'sigur, norocoasă pentru adventiști, că la 1914, a erupt un războiu, fie chiar mondial. Celelalte sunt urmări firești ale războiului! Astfel de evenimente, în măsură și mai îngrozitoare, au avut loc după toate războaiele mari, fără să fie fost sfârșitul lumii! În fine, singur numai scopul de a aduce și revoluția în legătură cu sfârșitul lumii, nu scuză aplicarea simbolică a cuvântului cutremur din Evanghelie. Căci, sau le ieai toate în sens simbolic, sau nici una; dar să iei foamea și ciurma în sens real, pentru că se potrivește, iar cutremurul în sens simbolic, pentru că altfel nu se potrivește, — asta nu e procedură bazată pe Scripturi sau pe rațiune!

Trecem acum la *calculul matematic* al Adventiștilor!

„Invățăceii au întrebat pe Domnul Hristos, când își va întemeia împărăția? El multe lucruri le-a pus înainte, cari trebuie să se întâmple, înainte de-a se întemeia împărăția Lui. Noi¹⁾ vom cerca unul dintru acelea multe și a-nume următorul:... că va fi nevoie mare în țară și mânie asupra acestui popor. Și vor cădea sub ascuțișul sabiei și se vor duce prinși la toate popoarele; și Ierusalimul va fi călcat de păgâni; când se vor împlini timpurile *păgânilor* (Luca 21, 23—4).

Cuvintele, cari le-a zis Domnul Hristos: „până se vor împlini timpurile păgânilor“, așa le putem înțelege, că timpul păgânilor trebuie să fie un timp hotărît, căci la timp nehotărît nu putem zice, că: până se va îndeplini. Așa dar timpul păgânilor a avut un început, și va ținea până la un timp hotărît și la timpul hotărît își va ajunge sfârșitul...

Ierusalimul a început a se călca de păgâni înainte cu 70 ani de anul întâiu al domniei lui Cir. Știm însă, că anul întâiu al domniei lui Cir s'a început înainte de Hristos cu 536 ani; așa dară, dacă timpul sau domnirea păgânilor s'a început cu 70 ani înainte de Cir, atunci începutul a fost *la 606 a. Hr.* Durata timpului păgânilor e: 2520 ani. *Scăzând 606 din 2520, rămâne 1914, acest an de după Hristos e anul sfârșitului!*

De unde scot adventiștii cifra de 2520?

În c. Lev. 26, 18 zice Dl: „eu vă voiu pedepsi de 7 ori pentru păcatele voastre“. „Așa dar aflăm, continuă „Părțile planurilor“, ca de *șapte ori sau șapte timpuri* (aici e prima verigă

¹⁾ Cităm din Părțile planurilor, pp. 64—6.

falsă, în catena argumentării!) vor trece, până când vrășmașii vor domni peste dânșii“. Dar, cât face *un timp*? Bazăți pe Daniel 4, 24—25. 28, 34, unde lui Nabucodonozor i-s'a prezis plăga, care va dura 7 timpuri, care în realitate a durat 7 ani, deducem, că un timp = *un an*. Dar fiindcă „pedeapsa lui Israil de 7 ori sub domnia păgânilor, știm, că după 7 ani nu s'a sfârșit; așadar (— aici a doua falzitate la argumentare!) trebuie să primim propunerea, că timpul din profeție e o închipuire (timp profetic), adecă *un an pentru o zi* (!?) Deci 7 timpuri, fiecare de câte 360 zile, calculate în ani, fac $360 \times 7 = 2520^1$).

„Dar — zice mai departe „Părțile pianurilor lui Dumnezeu“ — să nu numărăm un an pentru o zi, până nu avem dovezi din Scriptură“. Și citează: Ez. 6, 4—6. Num. 14, 33—34. „voiu pune peste tine anii fărădelegii lor. *după numărul zilelor...*“. „De aci — continuă — avem drept (frumos drept!) să numărăm un an pentru o zi; dar mergem mai departe și aflăm dovezi despre aceea, că *timp sau timpuri* cuprinde 360 zile. „Și cele zece coarne sunt zece regi, cari se vor ridica din regatul acesta și în urma lor altul se va ridica și acesta se va deosebi de cele dintâiu și va supune trei regi. Și va vorbi cuvinte asupra celui Preaînalt și va urmări pe sfinții celui Preaînalt și va cugeta să schimbe timpurile și legile și sfinții se vor da în mâna lui până la *vreme*, la *vremi* și la *jumătate de vreme*“, Dan. 7, 24—5. vezi și 12, 7. Aici autorul calculează: *vreme* = 360 zile, *vremi* = 720, *jumătate de vreme* = 180, total 1260! Dar unde este dovada, că zile ar fi = ani? O avem. Iată-o: „Cunoscătorul Sfintei Scripturi și al limbei ebraice, fericitul Ieronim, zice, că vremea însemnează un an, vremile doi ani, iar jumătate de vreme 6 luni“²).

„Aceasta profeție, continuă Părțile Planurilor (pp. cit.), după cum știm (??) a fost prezisă pe timpul întunecos de dinainte de reformațiune, 1260 ani sau trei ani profetici și jumătate... Mai departe: și s'au dat femeii două aripi, ca de vultur mare, ca să zboare în pustiu la locul său, unde se nutrește o vreme, vremi și jumătate de vreme, departe dela fața șerpelui (Apoc. 12, 14). Și i-s'a dat gură, care grăia mari și hule; și i-s'a dat putere a face rășboiu cu sfinții, luni 42“

¹) Vezi și: Milioane ce trăiesc, p. 15.

²) Nazarie, -o. c. p. 136.

(Apoc. 13, 5). Aici autorul iarăși calculează: în fiecare lună, 30 zile = ani, $42 \times 30 = 1260$). „Și femeea a fugit în pustiu, unde are loc gătit dela Dumnezeu, ca acolo să se nutrească o mie două sute șase zeci de zile“ (Apoc. 12, 6).

„Aicea, zice, toate acelea lucruri le aflăm: superioritatea religiunii romano-catolice, în trei locuri deosebite și timpul puterii ei în fiecare deosebit e descoperit, într'un loc, ca vreme, vremi și jumătate de vreme! Într'al doilea, 42 luni, într'al treilea 1260 zile și fiecare zi un an (?). Așa dar putem vedea, că am calculat bine timpul păgânilor și reține 2520 ani, și fiindcă aceea e sigur, că s'a început înainte de Hristos cu 606 ani, și acea e sigur, că sfârșitul va fi în anul 1914 d. Hr.“.

Fără a fi avut directă nevoie, în firul argumentării adventiștilor, că 1 zi = 1 an, am ajuns la cifra profetică de 1260. Aici trebuie să revenim asupra unor lucruri, cari se țin de capitolul „Semnele timpului“. Adventiștii, mai înainte, ca să poată afirma împlinirea anumitor rele pe pământ, se provocau la domnia lui Antihrist de 1260 ani, care nu ar fi alta, decât papalitatea; aceasta s'ar fi început la 538, când Iustinian, mutându-se capitala imperiului la Constantinopol, a dat papei Roma (?), și s'a terminat la 1798, când Papa Piu VI a fost dus în exil¹⁾. Deci între 1799-1914 o altă lacună, care nu știu adventiștii, cum să o umplă; decât poate cu de acestea: „Acesta e un timp de 115 ani, în care mulți aleargă ici colo ca fulgerul și cunoștința se înmulțește... Vedem multe descoperiri (ale mașinilor și ale altor lucruri nou) ce până acuma nu am văzut; și acestea văzându-le, ne vom convinge, că acestea trebuie să aibă un sfârșit deosebit“²⁾.

Dar foarte nimerit observă pâr. Nazarie³⁾: cum se face că papalitatea, sub care adventiștii înțeleg pe Antihrist, *există încă*?... „Dacă papalitatea ar fi acel Antihrist, despre care ne vorbește Scriptura, zice pâr. Nazarie, apoi în vieța popoarelor am fi văzut împlinindu-se cele ce se citesc la Apoc. Noi vedem însă, că nici înainte, nici acum, papalitatea nu a mărginit dreptul de comerț, care e universal?...“⁴⁾.

Spre liniștirea noastră fie zis altfel, că adventiștii mai nou nu în Papa văd pe antichrist, ci în alții. Anumite rătă-

¹⁾ Nazarie o. c. 127-8.

²⁾ Părțile Planurilor 66-67.

³⁾ O. c. p. 137.

⁴⁾ O. c. p. 135.

ciri mărunte numai decât îi fac să strige: iacă-! Astfel vedem în revista „Semnele timpului“ din București, redactată de Șt. Dumitrescu, (fost?) ofițer al armatei române, cum e prezentat ca Antihrist un anumit *Moise Ițicson*, din Băcău, care în luna Decembrie 1919, prin afișe mari lipite pe zidurile orașului Craiova se anunța a fi el „Mântuitorul Mesia Hristos“ și a și ținut o conferință, nesupărat de nime!

Un alt calcul precis știu să facă adventiștii în chestia așa numitului „dublul Israelului“. Dumnezeu prin profetul Ieremia 16, 13—18. a prezis poporului Israel, că-i va alunga și în sfârșit îi va aduce iarăș înapoi: durata pedepsei va fi exact dublul timpului, în care El a revărsat bunătatea sa asupra lor. În ziua 10 Nisan a 33. d. Christos care corespunde cu luna Aprilie, Isus a intrat în Ierusalim și s'a oferit Evreilor ca rege. Acesta e punctul mijlociu în istoria Evreilor. Dela moartea lui Iacob până aici trecuseră 1845 ani; de aci calculând tot atâția ani, avem anul 1878. În acest an, prin congresul dela Berlin, s'au asigurat Evreilor din imperiul otoman, drepturile civile și religioase, smochinul a început a înflori, arătând, că Domnul e aproape la ușe (Mat. 24, 32—3.) Cum însă, dela începutul dublului (33) au trebuit să treacă 40 ani până la depopularea complectă a Palestinei (a 73), așa și acum chiar 40 ani a reclamat restaurarea deplină. De fapt, în 2 Nov. 1917, sau în luna 2-a a anului evreesc 1918 (!) Marea Britanie a recunoscut oficial Zionismul și de atunci, evreii rezidesc Palestina...¹⁾

Nu-i vorbă, când am ajuns să vedem apele Iordanului întrebuițându-se la producția electricității, trebuie să zicem, că am ajuns vremi apocaliptice! — Tot calculul adventiștilor e înse arbitrar, fără orice temei în Scripturi. Ar fi barem simetric, dacă cei 40 ani dela sfârșitul dublului ar fi și ei în interiorul aceluia, că cei dela început. Apoi 2 Nov. 1917 nu e luna a 2-a a anului evreesc 1918, ci e luna a 2-a a anului evreesc 5672!

Deci „dublul Israelului“ s'ar putea numi cu mai multă dreptate „dubiul Israelului“, căci el nu dovedește nimic!

Dar și anul 1925 își are rolul său în propaganda adventistă; căci acesta este acum anul sfârșitului!

¹⁾ Vezi: „Milioane, ce trăiesc“, pp. 29—34, în care se arată cu amănunte, câți arbori s'au plantat, câte măsuri s'au luat pentru reclădirea Palestinei!

Cum au ajuns adventiștii să fixeze anul sfârșitului în 1925? Așa, că Dumnezeu a poruncit Israelitilor, ca începând cu anul în care ei au intrat în Palestina (1575 a. Hr.), tot la 50 ani să țină iubileu (Levit. 25, 112). Alte scripturi (Ierem. 25, 11, 2 Cron 36, 17 - 21.) ar arăta, că era hotărît să fie 70 iubilee¹⁾. $70 \times 50 = 3500$ ani. Incepând cu 1575 a Hr., aceasta perioadă s'ar termina la anul 1925, dacă ar fi ceva urmă în Scripturi. că 70 iubilee se vor ținea; dar de aceea nici vorbă!

Să căutăm în S. Scriptură locurile din chestie:

Ierem 15, 11: „și va fi tot pământul spre strângere și slujă întru neamuri șaptezeci de ani“.

Vedem clar, că aici nu e vorba de alta, decât de robia Vavilonului, care de fapt a durat șaptezeci de ani, dar după aceea ovreii s'au întors, *împlinindu-se* cuvântul Domnului prin gura lui Ieremia. Esra, cap. 1 și 2.)

Nici vorbă de un calcul eschatologic la acest loc. Deci calculul cu anul 1925 e și el o iscodire ridicolă!

Dr. NICOLAE BRÂNZEU.

Pagini de istorie.

Anul 1848 și sinoadele protopopești și cel diecesan, din eparhia unită de Oradea mare.

(IV. Incheiere)

În copia protocolului sinodului diecesan ce l'am avut în demână, ultima chestiune pertractată este cea despre căsătoria a doua a preoților.

Deoarece copia din chestiune nu mai e provăzută cu subscrierea îndatinată a membrilor sinodali, nici nu este autentică, nu știu, că oare pertractătu-s'au și alte propuneri ale clerului. Ori, cu chestiunea căsătoriei a doua a preoților sinodul s'a închiat. Însă, după ce în convocatorul la sinodul diecesan, Arhiepiscopul a fost permis și a voit ca în sinoadele protopopești să se susceapă dorințele și propunerile clerului: socotesc

¹⁾ Cron. (la noi: 2 Par.) 36, 20 21: „Și a mutat pe cei rămași în Vavilon și i-au fost lui și fiilor lui robi, până la împărăția Midilor. Ca să se plinească cuvântul Domnului prin gura lui Ieremia, până când pământul s'a îndestulat a serba sămbetele sale, odihnindu-se tot timpul puștierei sale, până s'au împlinit șaptezeci de ani!...“

a fi la loc, ca în resumat să înșir dorințele și propunerile clerului cuprinse în protocoalele celor trei sinoade protopopești pomenite.

1. Inițierea mitropoliei din Transilvania.

Sinodul din Lugoj ce.e, ca „Românii din dieceza Ungvarului să se încorporeze la *episcopia ce s'ar înființa în părțile Sătmăruului*; în părțile *Banatului încă să se ridice o episcopie*. Ambe acestea episcopii, împreună cu cea delă Oradea-mare, să nu mai fie supuse la Strigon, ci la *mitropolia din Transilvania*, care cu ajutorul celui Preainalt cugetă a se putea, cât mai de grabă a se înființa.

Pentruca *națiunea română să prospereze*, — cere sinodul din Carei-mari, — ca *să se mai înființeze două episcopii*. Tot aceasta o propune și sinodul din *Farnos*, cu deosebirea, că, după cum vom vedea mai la vale, aci se cere *mitropolie pentru întreaga românie, unită într'o biserică națională*.

Așa dară clerul diecezei gr.-cat. române de Oradea-mare încă cu 5 ani înainte de faptea inițiere a Mitropoliei noastre și a celor două episcopii de Gherla și Lugoj, a solicitat inițierea aceloră, — și este cert, că dorința aceasta a Clerului a servit de îndemn și pentru episcopul *Dr. Vasile cândva Erdély*, ca îndată după potolirea revoluției din 1848-9, la anul 1850, să și facă pași oficioși pentru realizarea dorinții clerului.

2. Unirea ori unificarea bisericii gr.-cat. și gr.-orientale române.

Este actual, ca să amintim, și de aceasta chestiune din multe părți suleată și dorită, mai ales acum după realizarea unirii politice a Românilor într'un singur stat, al „României-mari“.

În acest respect, iată propunerea sinodului din districtul protopopesesc al *Farnosului*.

„Din punct de vedere național să fie invitați cei de confesiune gr.-or., de-un sânge cu noi, ca să se unească cu biserica unită, în așa formă, ca abandonându-se numirea de „unit“ și „neunit“, să fie o *biserică română de rit oriental*. — Spre încheierea acestei uniuni, să se convoace o adunare populară, unde definitiv să se hotărască acea uniune“.

Fiind primită aceasta propunere, — ca consecință s'a făcut următoarea propunere nouă;

Dupăce în statul austriac națiunea română este foarte lătită, încât numără mai mult decât 3 milioane, și este supusă la mai multe episcopii, dară e guvernată de un metropolit strein de sânge și de limbă, dela guvern să se ceară denumirea prin alegere a unui mitropolit român, cu reședința în Transilvania.

Propunerea aceasta sinodală s'a primit cu acea întregire, că dupăce acel metropolit se va așeza în Transilvania, *forul judecătoresc* de lângă acea mitropolie așa să se organizeze, ca fiecare dieceză gr. cat. română, și dacă va plăcea și dieceza gr. cat. ruteană, să fie reprezentate prin câte un delegat, care să fie consilier și referent în cauzele aparținătoare diecezei sale.

Tot în legătură cu aceasta chestiune s'a acceptat propunerea, ca Mitropolitul cu episcopii sufragani, în prezența unui comisar ministerial, să țină *sinod național* tot la 3 ani, în care să se pertracteze reformele chestiunilor ecclesiastice poftite de cerințele vremurilor.

3. Prerogativa oficioasă a limbei române.

„*Fără limbă nu e viața națională*“ — zice sinodul din Lugoj — *iară fără viața națională nu voim a trăi nici în muntele Olimpului...* Dreptce, dupăce naționalitatea noastră română ne este asigurată, atât prin orânduială ministerială cât și prin deviza constituțională „*libertate, egalitate și frățietate*“, — sinodul cere, ca „în biserică, în școală, în guvernarea diecezei, în sinod, în consistor, limba romană să fie ca oficioasă și genuină protocolară.

În legătură cu aceasta, sinoadele din Lugoj și Carei-mari cer a se mijloci, ca în toate actele private și publice, Românii să nu fie intitulăți „*Valahi*“, ci români!

4. Înființarea de școli românești.

Cu spesele statului și sub superinspecția aceluia, dar sub guvernarea și administrarea proprie a bisericii, în fiecare comună să înființeze școli poporale, iară în 3—4 locuri din țară și școli superioare (sin. Carei-mari). În școlile centrale din orașe și în cele dela sate să se propună: gramatica, istoria Românilor și a credinții, arta militară, agricultura și gymnastica. Tot asemenea să se ridice școli și pentru *sexul femeiesc*. (Lugoj).

În gimnazul din Beiuș să rămână întreagă voia fericitului episcop Vulcan. — În toate clasele să se propună pe larg gramatica română, matematica și arta militară.

În interesul aceluși gimnaziu și al binelui de obște episcopul diecezan să fie obligat, ca venitele morii dela Hollod, destinate de către fondatorul episcop Vulcan pentru studenții mizeri dela Beiuș, să le întoarcă pe același scop, și să nu și-le rețină șie-și.

Preparandia să fie românească, în care pe lângă studiile prescrise, să se propună: gramatica română, istoria românilor, arta militară, diplomația, economia politică, administrarea, trebuind ca preparanții să fie absoluți de filosofie (Lugoj).

Intrucât ar înceta teologia din Oradea-mare, clericii să se trimită la Blaj, unde să se transpună toate fundațiunile teologice.

5. Tipărirea cărților rituale și liturgice.

Sinodul dela Farnos a propus, ca guvernul țării românești din sinodul diecezan să fie provocat, ca cărțile rituale să fie tipărite cu *litere latine*, acelea apoi să fie comunicate și cu biserica noastră, ca să le poată și ea folosi.

6. Denumirea asesoriilor consistoriali.

Aceasta să nu o săvârșească guvernul diecezan, stăpânit de favorurile nepotismului, ci să fie aleși în sinod. Acei asesori să aibă vot *decisiv*, iar dacă s'ar întâmpla, că cu ocazia ținerii Consistorului, vr'un preot ar fi în Oradea, să-i fie liber, a lua parte la Consistor, cu vot *consultativ*.

7. Statute disciplinare.

S'a cerut compunerea și introducerea statutelor și procedurii disciplinare drepte și pentru toți obligatoare (Sin. Careii-mare).

8. Diferite propuneri administrative.

Îndeosebi în sinodul protopopesc dela Farnos s'au făcut și alte propuneri *direct îndreptate în contra sistemului* de guvernare diecezană, cari totodată lămurit vădesc neîndestulirea și neîncrederea, să zicem, a unei părți a clerului, față de factorii dela acelaș guvern diecezan. Așa d. e. s'a propus:

a) Că față de decisiunile sinodului protopopesc, nu se recunoaște de *for revizor ori judecător Ordinariatul*, ci

numai *Sinodul*, — așa că unele decisiuni se vor susține direct Sinodului.

b) Nu recunosc de justă procedura episcopiei, ca la sinodul diecezan numai câte *delegat* să se trimită din district, ci, după cum e praxa în Ardeal, se susține dreptul clerului, ca în sinod să se *poată prezinta ori și care preot diecezan*.

c) Cei ce sunt aplicați la guvernul diecezan, mai ales cei mai de aproape de episcop, să fie *responsabili* pentru administrarea diecesană. De aceea, se cere ca:

d) Sinodul diecezan dintre clerul gremial pe un an, — adică până la proximal sinod, — să aleagă *doi*, cari sub *responsabilitate* toate dispozițiile episcopului să le *contrasigneze*, așa că în lipsa atărei *contrasignării*, toate dispozițiile episcopiești să se considere de *nevalide*.

e) Secretariul episcopesc și totodată canonicul: *Iosif Papszilágyi*, pentru abuzurile ce le-au comis, ca consilier episcopesc, îndeosebi în protejarea neamurilor sale, să fie *eschis din consistoriu*, și nici ca *rector în seminar să nu fie suferit*.

f) Doctori tineri de teologie să nu poată fi aplicați la centrul de guvernare diecesană. Aceia mai întâiu să fie trimiși în păstorire sufletească, ca să-și câștige praxa vieții, pentru că aceia îndeșert să fălesc cu știință teoretică, când în *praxă* nici o cunoștință nu au. Drept-ce notariul consistorial: *Mihaiu Șerban*, și *Dr. Ioan Vancea* numai decât să fie *dispuși în parohie*.

g) Cu insistință cere sinodul ca, la conferirea beneficiilor ecclesiastice să nu se facă deosebire de persoane, de origine, ori de loc, ci după merite să se conferească.

Sinodul diecesei rom. cath. din Oradea-mare.

După-ce astfel, în cele până aci înșirate, am considerat cele petrecute și decise în sinoadele protopopești și cel diecesan, — spre a învedera, că nu numai clerul diecesei gr. cat. române dela Oradea-mare a solicitat, și, poate, sub presiunea curentelor vremilor, față cu puterea mai mult autocrată a puterii ierarhice, i-a succes a stoarce decise și dispozițiuni sinodali de reforme cardinale în viața bisericii, ci cam de aceleși curente a fost stăpânit și clerul bisericii rom. cat., tot din diecesa Orădiei-mari de rit latin, — fiind în posesia deciselor sinodali ale aceleiași diecese — voiu să înșir mai ales acele

decisiuni de reforme, cari mai aproape ating interesele clerului rural.

Acele decisiuni, după ordul pertractării, sunt:

Sinoadele diecesane în tot anul să se celebreze, iară cele naționale tot la 3 ani.

Deși episcopul a replicat, că în sinod diecesan, după legile bisericești, numai episcopul are drept de vot decisiv, totuși a admis, și sinodul a decis, ca membrii capitulari și delegații clerului încă să aibă vot viril.

Din regulele disciplinare să se șteargă cele ce în mod insuportabil îngreunează clerul, și să se rețină numai cele, ce stau în raport cu folosul și binele de obște al bisericii. Astfel a decis, ca să se șteargă informațiunile *secrete* asupra clerului, votul călugăresc până la anul etății 40 să se restrângă tot la trei în trei ani, când fiește care călugăr poate liber să părăsească călugăria.

Celibatul silit al clerului, ca izvor a multor abuzuri să se șteargă, și să se rețină ca consiliu evangelic. În urmare, să încete prioritatea celibilor asupra celor căsătoriți, și vice-versa.

Venitele intercalare după stalurile canonice să încurgă în fondul deficienților, și fiecare preot diecezan să fie îndatorat a contribui la acel fond, iară rațiunile acelui fond anual să se prezinte sinodului.

Preoțimea să se nizuiască a îndemna poporul, ca să nu peregrineze la locuri așa numite „făcătoare de minuni“.

Lecticalele, ca o piedecă și primejdie a păstoririi, să se șteargă.

Canonicii, pe baza recomandării Capitlului și a clerului, să fie aleși de episcop.

Protopopii să fie aleși prin clerul districtual.

Aessori, notariul și examinatorii prosinodali să se aleagă prin *sinod*.

Din „*cassa domestică*“, fără învoirea comisiunei, episcopul nu poate asigna nimic, așa că față de acea cassă este responsabil atât episcopul, cât și comisiunea, iară la caz de pagubă, aceea în proporția beneficiului au să-o rebonifice.

„In beneficii ecclesiastice numai aceia pôt ajunge, cari cu succes au depus *examenul prosinodal*, la care se admit numai preoți hirotoniți de *trei ani*. Celce odată a depus exa-

menul cu succes, nu poate fi constrâns la un nou examen. Examinatorii prosinodali, la număr 6, se aleg în sinod“.

* * *

După ce prin aceasta comparație am fi întregit, respective terminat pertractarea specială a decisiunilor sinodale, de închiere dorim, ca față de acele, considerate în totalitatea lor concretă, să facem câteva constatări, — mai bine zis — reflexiuni și conclusiuni generale:

1. Nota primă mai caracteristică este: *Spiritul național românesc*, în cari sunt îmbrăcate decisiunile sinodali.

În timpul, sau mai bine, la data, când s'au celebrat sinoadele protopopești și cel diecezan, marelui public românesc îi erau deja binecunoscute ideile, principiile politice contemporane, exprimate în decisiunile luate atât în marea adunare poporală ținută la 15, 16 și 17 Maiu în Blaj, precum și cele proclamate în adunările poporale ținute în Lugoj la 4, 5 Maiu și 27 Iuniu, — sub conducerea vestitului pe atunci naționalist Eutimiu Murgu. În acest respect este remarcabil, că de ex. sinodul protopopesesc dela Lugoj s'a ținut la 28 Iuniu, adică în ziua proximă după adunarea de pe câmpul libertății din Lugoj, la care a bună seamă au luat parte toți acei preoți, cari se înseamnă a fi fost prezenți și la sinodul pomenit.

Este deci urmarea firească, că ideile, curentul național să afle resunet și în sinoadele acelei biserici, ai cărei membrii fac parte din corpul întregii națiuni române, și stă în legătură strânsă cu existența, cu aspirațiunile politice, sociale, ale acelei biserici.

Este deci explicabil și aceea, că sinoadele, sub presiunea aceluși spirit național român, să solicite: *Independința, libertatea și egalitatea* bisericii preste tot, și în special a celei române, atât pe terenul strict bisericesc, cât și pe cel scolastic și cultural; să insiste pentru introducerea și folosirea limbii românești în toate afacerile, în întreaga viață a guvernării diecesane; să soliciteze ștergerea numirii judecate ca rușinoase, de „*Valach*“ și înlocuirea cu numirea de „*Român*“; să arete nevoia înființării alor doue episcopii noi pentru prosperarea poporului român, — mai mult, să ceară înființarea unei biserici naționale române, cu metropolit român; să pretindă înființarea școlilor române poporale, medii și superioare, și valorarea limbii și istoriei românilor în acele, să propună educarea învățătorilor și a clericilor în institut românești in-

dependente de cele ale bisericii rom. cath., așa că tinerii cari nu ar avea cunoștința perfectă a limbei române să nu aibă drept a recurge la teologie, să-și manifeste dorința pentru înființarea societății de tipografie pur române, spre a edita gazete și cărți românești pentru preoți și popor, ori în cazul cel mai rău să ceară ca, la înființarea atărei societăți catolice cu limba și de neam străin, în proporție cu credincioșii bisericii gr. cat. române, să fie aplicați bărbați de știință aparținători aceleiași biserici.

Influinții aceluși spirit național este de a se atribui propunerea, de a se declara *de fond național* fondul Viduo-orfanal diecesan, din care numai la români să se dea împrumut, pentru că dela *preoții români* s'au adunat.

2. O altă notă caracteristică este: *conservarea nealterată a disciplinei și ritului oriental al bisericii gr. cat.* La pertractarea tuturor acelor obiecte, cari aveau de scop oareși careva înnoire ori schimbare în disciplina bisericii, sinoadele s'au pronunțat hotărît, pentru a nu admite nici o înnoire în cele rituale ori liturgice sau disciplinare ale bisericii. Deși de ex. ar afla potrivit, cu numărul serbătorilor să se micșoreze, ori să se relaxeze rigoarea postului vigent în biserica orientală, totuși și față de aceste chestiuni, ori declară, că nimica să nu se schimbe, până la un *sinod general a toată românia* fără deosebire de religione, — ori să se amâne până la introducerea *calendariului gregorian* și în întreagă biserica orientală română. — Nu vor să știe despre introducerea unor nouă formule de rugăciuni la s. liturgie ori la alte funcțiuni sacre, pentru pomenirea domnitoriului, că doară biserica orientală are atari pomeniri. — Se insistă pentru conservarea intactă a limbei liturgice române; a portului clerical după ritul oriental, și pentru susținerea dreptului disciplinar al bisericii orientale.

3. A treia caracteristică a deciselor sinodale este: *tendința pentru reforme democratice*, descentralizarea în sistemul de guvernare diecesană, participarea clerului în puterea jurisdicțională administrativă și judecătorească a ierarhiei bisericești.

Astfel se insistă pentru constituirea episcopilor, a protopopilor și parohilor prin votul de alegere a clerului diecesan ori districtual, se solicează, ca sinoadele diecezane să se țină în tot anul, în acele membrii sinodali să aibă *drept viril*; și toți preoții să poată lua parte cu *vot consultativ*, ba sunt hotărîri, că și mireni să poată lua parte în sinoade. Asesorii

consistoriali să fie aleși prin sinod, care să fie *for revizor judecătoresc*; în contra deciselor consistoriale, ori a dispozițiilor episcopoești, să fie clerul, ori sinodul, îndreptățit a face recurs la guvern ori la domnitor; — că dovadă pentru dreptul clerului la participarea puterii regimului arhieresc se cere, ca sinodul să constituie doi bărbați din cler, spre a contrasemna toate dispozițiile episcopoești, fără de care acele rămân nevalide.

În șirul atăror reforme se poate număra: controlarea din partea clerului a administrării fondului Viduo-orfanal, prezentarea rațiunilor acelu fond la sinodul diecezan, stătorirea și împărțirea penziunilor tot prin sinod.

În urmă:

4. Atât în decisiunile și propunerile sinoadelor, cât și în unele decisiuni ale sinodului diecezan, direct ori indirect se manifestă nescari semne *de nemulțumire, de neîncredere, să nu zic, vrășmășie, a clerului față cu sistemul de guvernare diecesană și față cu episcopul diecezan*, — aceasta mai ales în chestiuni cari mai de aproape erau de interes particular pentru clerul rural. Așa de ex. complinirea beneficiilor parohiale, constituirea protopopilor, a episcopului diecesan, regularea și augmentarea fondului Viduo-orfanal, admiterea votului decisiv în sinod, alegerea asesorilor consistoriali prin sinod și ca aceia să aibă vot decisiv, iară alți membrii ai clerului să poată participa la consistor cu vot consultativ, — *for revizor-judecător să fie sinodul, nu ordinariatul, responsabilitatea celor dela oficiul diecezan și controlul episcopului, și alte chestiuni referitoare la disciplina și conservarea caracterului de rit oriental al bisericii.*

La acest punct observăm, că e posibil, cumcă motivul neîndestulirei clerului de fapt va fi fost sistemul de guvernare diecezană, dară că aceea neîndestulire atât în sinoadele protopopești cât și în cel diecezan, cu atâta rezoluție și necruțare s'a manifestat, de-oparte este de a-se ascrie spiritului politic de pe acele vremuri, iară de altă parte împrejurării aceleia, că o parte însemnată a clerului a fost grupată sub conducerea și influința malcontentului paroh *Petru Rațiu* din *Spinuș*, care deși stătea oare-când în raporturi pretinești cu *canonicul Dr. Vasile Erdély*, la insistința căruia făcea delațiuni în contra bătrânului episcop Samuil Vulcan (fost patron a lui Rațiu), și pre care l-a fost sprijinit să ajungă episcop la

Oradea mare, dar cu acela nu mult după denumirea de episcop a ajuns în vrăjmășie declarată, în așa măsură, că după trecerea revoluției împrumutat se denunțiau la curtea marțială din Oradea mare.

Urmarea a fost, că Petru Rațiu — după cum însuși mărturisește, — ne mai putând suferi persecuțiunile arhierelui său, s'a vezut silit a părăsi diecesa și a se desuni. Mai apoi după ce a vizitat arhiepiscopia sârbească de Carloveț și mănăstirile sârbești, de acolo i-s'a încredințat misiunea, ca mergând în Bănat, prin predicile sale, să strice, ori să împiedece lățirea s. uniri.

Reîntors la Arad, aici a fost constituit de paroh gr.-or., în care calitate prin predicile sale oratorice ținute în catedrala episcopoească și-a câștigat renume. Dar la 1857, la îndemnul primului episcop al Lugoșului Dr. Alexandru Dobra, cu carele din tinerețe avusese legături de pretinie, P. Rațiu s'a reîntors în sinul bisericii unite, fiind constituit de paroh gr.-cat. în Arad și protopop al Timișoarei, — de unde la 1862 iarăși numitul episcop l-a adus de canonic în capitolul din Lugoș*).

Cumcă P. Rațiu de fapt a unit influință predominantă asupra clerului adunat în sinodul diecezan, dovadă sunt:

a) în chestiunile mai însemnate ca: alegerea episcopului, complinirea parohiilor, constituirea protopopilor, regularea fondului viduo-orfanal, căsătoria a 11-a a preoților, decisiunile sinodului diecezan sunt conform cu decisiunile sinodului protopopesc din Farnos, cari s'au adus sub influința numitului P. Rațiu.

b) În autobiografia aceluiaș preot, însuș înseamnă că, atunci când se ridica în sinodul diecezan, ca să vorbească, clerul striga, să fie ascultat, chiar și arhierelul îl provoca, ca să ia parte la petractarea unei sau altei chestii mai însemnate.

*) În autobiografia (manuscris) alui P. Rațiu, afară de notițe personale, se cuprind și multe însemnări istorice, dintre anii 1831—1868. Pro memoria înseamnă, că preotul neunit Ioan Munteanu din Bogda (Bănat), mai apoi ca preot unit în Șercău, fu denumit de capelan castrens în tabera lui Bem ca și curier între Bem și Kossuth, când acesta era la Debrețin, despre ce avea cunoștiință și episcopul Vas. Erdélyi, căci curierul trecea prin Oradea mare. Despre acest preot înseamnă și aceea că, după sufocarea revoluției, ar fi văzut la dânsul mai multe cărți înstrăinate din biblioteca canonicului Tim. Cipariu din Blaj.

— și că „toate s'a determinat după ale mele cuvinte.“ Clerul așa l-a iubit, încât voia să-i faeă serenadă.

c) După închiderea sinodului diecezan, deși arhiepiscopul ar fi sfătuit pe protopopi, ca pe oricine să aleagă delegat la *sinodul național dela Strigon* (nu s'a ținut), numai pe P. Rațiu nu, — totuș s'a întâmplat, că la adunarea sinodală din 22 Sept. 1848, desfăcându-se voturile date pentru delegați, majoritatea voturilor au obținut-o: protopopul G. Covaciu din Vașad și *Petru Rațiu*.¹⁾

Ca de închiere voiu să mai adaug, că dupăce, spre sfârșitul anului 1848, revoluția, respective războiul de libertate ori de independență, necum să fi încetat ori cel puțin micșorat, din contră cu noroc schimbăcios pentru beligeranți tot mai tare s'a lăjit și întăritat, pânăce în luna Aug. 1849 s'a sufocat prin arme, între astfel de stări tulburi și nesigure, nici vorbă nu a putut fi, ca decisele sinodului diecezan să se fi putut aplica ori realiza.

Iar după potolirea revoluției, în guvernarea țării s'a introdus sistemul absolutismului central.

Fiindcă acest sistem era întocmit cu desconsiderarea principiului de egalitate, frățietate și libertate proclamat în an. 1848, a fost lucru firesc, că nu avea rost, ca reformele bisericești sollicitate în decisiunile sinodale să fie puse în praxă, cu atât mai puțin nu, cu cât formând oareșcumva o lărgire a dreptului ierarhic jurisdicțional în favorul clerului subaltern, nu odată stoarsă poate tocmai în contra voiei Arhiepiscopilor, aceștia, cu schimbarea sistemului politic, aveau prilej nimerit, cu acele deciziuni, să le lase moarte.

Astfel dar deciziunile sinodale din 1848 se pot considera ca necesari documente istorice și de memento pentru cler la timpuri mai prielnice.

Timpul acela se pare a fi sosit după terminarea războiului mondial, respective după revoluția urmată aceluia, când și din partea clerului inferior al bisericii noastre s'au făcut încercări, și în congrese, sinoade protopopești și diecezane, în măsură mai mare ori mai mică, în virtutea principiului de autodeterminațiune, s'au slevat și solicitat fel și fel de reforme democratice în cele disciplinare și administrative, s'a insistat

¹⁾ Vezi și „Istoria diecezei gr.-cat. de Oradea-mare“ manuscris de P. Rațiu.

pentru lărgirea dreptului ierarhic jurisdicțional în favoarea clerului inferior, fără ca până acum să se poată înregistra nescari rezultate deosebite și sigure.

Din parte-mi cred, că ar fi instructiv și de interes, ca să se facă o resumare și comparație între acțiunea clerului inferior și decisiunile sinodale urmate aceluia din an. 1848, și între cele desfășurate și statorite în congrese, conferințe și sinoadele celebrate începând cu timpul de după terminarea războiului mondial; aceasta mai ales și din acel motiv, ca fiind toate acele adunate și delucidate într'una, mai ușor și mai nimerit să se poată precisa obiectele mai însemnate, ce ar fi să se pertracteze și decidă în sinodul provincial, celebrarea căruia din mai multe părți se consideră de necesară și mult așteptată.

IOAN BOROS.

Rubrica homiletică.

Dumineca 25 după Rusalii, 8 după Înălțarea S. Cruci.

»Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău, din toată inima ta și din tot sufletul tău, din toată vârtutea ta și din tot cugetul tău; și pe deaproapele tău ca însuși pe tine«. Lc 10, 27.

Iubiți Credincioși,

Un punct culminant are Evanghelia de astăzi, un punct în care razimă toată legea și proorocii. Ci punctul acela mai este un punct solid, o temeinică tare, pe care dacă vom zidi casa vieții noastre, particulare și sociale, putem fi siguri, că am zidit-o spre fericirea noastră.

Vestitul Arhimed, când a descoperit legea scripetelui compus, zice-se, că ar fi exclamat: »dați-mi un punct fix, și voi ridică pământul din țâțâni!« Ei bine: în viața noastră sufletească încă avem nevoie de un punct fix pe care, dacă ne vom răzima, vom ajunge la rezultatul fericit pentru noi, de a ridică toată omenimea din haosul destrăbălării morale, în care zace. Și acest punct este împlinirea strictă a poruncii, ce am auzit-o astăzi din gura Dumnezeuului Isus. »Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău, din toată vârtutea ta, și din tot cugetul tău, iar pe deaproapele tău ca însuși pe tine!«

Nu-mi pot închipui, ca și numai unul din noi să se desinterezeze de fericirea sa. Tocmai pentru aceasta mi-am pus în gând, să vorbesc astăzi, de la inimă la inimă, despre împlinirea acestei porunci mari, cercând să va conving, ca împlinirea poruncii lui Hristos ni da într'adevar această fericire, ori și inai bine zis, că singura împlinirea ei asigură schimbarea spre mai bine a vieții noastre particulare și sociale, — după cuvântul ce l-a spus Isus legiuitorului: »Fa aceasta și vei fi viu«.

Porunca D-lui Hristos e lămurită, e limpede.

Ne cere întâi, să iubim pe D-zeu din toată inima noastră, din tot sufletul nostru, din toată vârtutea noastră și din tot cugetul nostru. Va sa zică, ne cere, ca toate gândurile, toate simțirile, toată voința noastră, tot ceea ce suntem, toată viața noastră să fie concentrate spre D-zeu. Ne cere — ca să aplic cazul la viața noastră de toate zilele — ca raportul dintre noi și D-zeu, să fie ca raporturile unui fiu bun către tatăl său: simțire de dragoste curată și după puțină neotrăvită de veninul intereselor mărunte, simțire de dragoste și spirit de acțiune și de inițiativă, care înțelege, ca simțământul nu poate fi închis în tainuta cămară a inimii, ci cere la tot pasul și în toata clipa, să fie tradus în faptă, ca credința, speranța și iubirea, ce în gură mare suntem gata a vesti, că le avem față de D-zeu, să nu rămână sterpe și fără rod, ci să dovedim prin feliul vieții noastre, că acele sunt vii, că sunt tot atâtea motoare în stare să ne urneasca din letargia unei vieți împotriva poruncilor lui D-zeu, și nu numai să ne urnească, dar sunt în stare să ne ducă la ținta, care este o viață cinstită aici pe pământ și o fericire nemărginită dincolo de mormânt.

»Credința fără fapte bune e moartă« zice s. Apostol Iacob. Ei bine, nu ies din spiritul evangheliei lui Hristos, când afirm că toate asigurările noastre de dragoste și de iubire față de D-zeu nu sunt decât aramă sunătoare, chimval zângănit, când aceste asigurări ne rămân numai în suflet, ne răsună numai pe buze, iar în realitate, în traiul nostru, în faptele noastre le desmințim. Pentru-ce? Pentrucă dragostea sinceră nu poate fi înăbușită, nici încâtușată, nici ascunsă, nici simulată, nici trândavă, ci se mișcă, se arată, rupe lanțurile convenționalismului, zbugnește ca un torent puternic, ce se revarsă peste acțiunile ce le săvârșim față de subiectul dragostei noastre. Și-a-eum, noi, dacă afirmăm, că iubim pe D-zeu, când mărturisim de mii și mii de ori că-l avem drag mai presus de toate, — spuneți-mi voi, corect este oare, ca faptele noastre să dea de minciună afirmațiunile noastre? Cu alte cuvinte: când știm de pildă, că a înjura, a necinști casa lui D-zeu, a ucide, a curvi, a înșela, a fura etc. sunt tot atâtea fapte, cari displac lui D-zeu, sunt tot atâtea acțiuni cari supără pe D-zeu, și prin urmare nu pot să fie semne de dragoste față de El, și noi totuș le facem, — mai putem oare susține că iubim pe D-zeu, mai putem avea curajul să ne prezintăm cu fruntea ridicată înaintea Lui? mai

avem oare dreptul să pretindem plata și răsplata Lui? mai putem nădăjdui fericirea Lui? — O mi-ar plăcea, iubiți credincioși, ca recunoscând acest adevăr, — și cine nu l-ar recunoaște? — să treacă prin inima fieștecăruia din noi fiorul sfânt al părerii de rău, dacă n'am dovedit prin fapte iubirea noastră față de Dzeu, și să se sălășluiască în voința fieștecăruia din noi hotărîrea fermă să dovedim această dragoste cel puțin de acum înainte. Astfel tăcând cu toții până la unul, e natural să servim idealul, care este fericirea particulară și socială.

Principiul, ce l-am statorit până aci, ca adevărată iubirea față de Dumnezeu trebuie să o arătăm nu numai în simțăminte ci și în faptă, stă și cu privire la partea a doua a poruncii Dlui Hristos din evanghelia de azi: *Să iubești pe deaproapele tău, ca însuși pe tine*. Nici voi nu mai încerca să dovedesc adevărul acestui principiu, ci analizând pilduirea Dlui Hristos despre cel căzut în tâlhari, prin care dovedește, că toți oamenii ni sunt deaproapele nostru, mă voi nizu să arăt, prin ce anume fapte, vreau să zic, de ce fel de spirit însuflețiți avem să facem bine deaproapelui nostru.

Un om a pogorit din Ierusalim în Ierihon, povestește pilduirea, și căzând în tâlhari, aceștia despoindându-l și batându-l l-au lăsat aproape mort. A trecut pe acolo un preot, apoi un levit, și nici că l-au băgat în seamă. »*Iar un samarinean mergând pe cale a venit la el, și văzându-l i-s'a făcut milă. Și apropiindu-se, a legat ranele lui, turnând unt de lemn și vin; și punându-l apoi pe asinul lui, l-a dus la o casă de oaspeți și a purtat grijă de el*».

Iată adevărata icoană a omului, care-și iubește pe deaproapele său! Iată omul, care, contrar preotului și levitului, ține să dovedească simțămintele de cari e condus față de semenul său! Iată adevăratul fișantrop, care nu pregetă să ajute pe vecinul său doădit! Nu-i așa, că atunci, când vedem cum lucrează acest samarinean, ne prinde pare că dorința să facem și noi ca el, nu-i așa, că acest samarinean și-a priceput datorja ce i-se oferea spre îndeplinire? Dar totuși gânditu-ne-am vre-o dată, să ne dăm seama, de simțămintele, de spiritul, care-l însuflețea să săvârșească această faptă mai pe sus de orice laudă? Nu? Măcar, vedeți, iubiți credincioși, dacă nu ne dăm seama, dacă nu vrem să observăm acest spirit, toată evanghelia zilei de azi ne oferă prea puțin îndemn și prea puțină învățătură. Să cercăm așadara, barămi de așadată a înțelege acest spirit. Să ne nizuim a ni-l însuși, și însușindu-l să ne punem în gând a-l urma.

Indată la întâia privire putem observa, că samarineanul de care e vorba, când a văzut nenorocita stare a celui chinuit de tâlhari, nu s'a uitat nici în dreapta, nici în stânga, nici înainte, nici înapoi, că doar' il va vedea cineva făcând bine, ca apoi să aibă la cine se provoca, atunci când va vrea să se laude

de fapta lui inaintea altora. Cu un cuvânt, *a făcut bine dezinteresat și de laudele, și de recunoștința și de răsplata lumii, a făcut bine de dragul faptelor bune.* Și când a făcut așa, într'adevăr, parecă ar fi citit în sufletul omului necăjit. Pentrucă de fapt, dacă acei necăjit și numai dintr'un singur gest al lui, ar fi putut bănuși, că nu din milă față de durerile lui, nu din dorul de-a-l ajuta fără nici o condiție, îl ia în grija sa, atunci mult mă tem că l-ar fi și respins, că l-ar fi mulțumit de așa un serviciu. Ați putut doar de neamărate ori observa, că omul, oricât ar fi lovit de soartă, totuș pretinde oarecum, ca atunci, când sare cineva să-l ajute, să facă acest lucru fără să țină seama, — ei binefăcătorului — de ochii lumii, de laudele ei, ci având în vedere singur binele ce-l face. Că de observă semnele celui mai mic interes lumesc, chiar dacă în urma împrejurărilor cel necăjit nu se poate lipsi de ajutor, rămâne în sufletul și inima lui ghimpele otrăvit al bănușelii, al suspiciunii, și-atunci fapta bună în loc să ia în ochii lui aspectul, ce i l-ar cere binefăcătorul interesat, • degradează la rangul faptelor rele și mârșave, ori și mai bine zis, *fapta bună, în loc să-l înalțe sufletește, în loc să-i fie prilej de mântuire sufletească, e un mijloc de perire.* Care va să zică, atunci când facem bine vecinului nostru, când îl mângăiem în necazuri, când îl ajutăm în lipsuri, când cu unt de lemn tămăduim și vin întăritor stropim, fie ranele trupești fie pe cele sufletești, ale lui, să nu o facem din porniri egoiste, din dor de laude și preamărire, ci desinteresată complet. Altfel îi primejduim mântuirea. (Cfr.: Mt. 6, 1—4).

Dar, samarineanul, când a pornit din Samaria spre Ierihon, cu siguranță nu a pornit fără să fi avut afaceri urgente de isprăvit, fără gânduri, și planuri și dorinți de împlini. Altfel, cum s'ar fi putut rezolvi să facă o cale lungă de câteva zeci de stadii? Și totuș, când a văzut zăcând plin de rane pe cel căzut în tâlhari, nu citim nicăieri, că ar zăbovit vre-o clipă, că s'ar fi oprit în drum să se socotească, să-și facă bilanțul rentabilității, că oare dacă abandonează planurile, ce și le-a învățat și vânturat deatâtea și-atâteaori prin creeri, câtă pierdere ar avea, ori dacă ar lăsa la marginea drumului pe acel nenorocit și si-ar vedea de afaceri, câți taleri de argint ar pune la chimir. Nimic din toate acestea! Si-a călcat pe inimă, a tras dungă peste toate planurile, și-a zăvorât în inimă toate dorințele. Pentrucă lui i s'au deschis perspectivele înălțătoare ale unei fapte bune, pentrucă sufletul lui îi porunca atunci să facă milostenie. Putea să-și urmeze drumul, putea s'o iee în galop, ca să nu i pătrundă în urechi gemetele și vaietele muribundului. Putea s-o face, și totuș n'a făcut-o, pentrucă a știut să se stăpânească, a știut să-și impună — contrar tuturor gândurilor, planurilor și doririlor ispititoare — să-și impună a săvârși o faptă bună! Ei bine, stăpânirea aceasta de sine, această impunere de faptă bună în împrejurările ce vi le-am spus, este

o strălucită pildă de abnegație, pe care trebuie să și-o însușească toți aceia ce vor să facă bine. Și într'adevăr, de-atunci și până azi, și pentru totdeauna rămâne valabil adevărul, că cine vrea să facă ceva bine, trebuie să se stăpânească, să-și înfrâne dorințele, să-și adune acasă gândurile risipite, să-și sfărime planurile, să curme ispita visurilor. Și ceea ce e valabil pentru toți, e valabil pentru fiecare din noi în particular. (Cfr. Lc. 6. 35, și 14, 26).

Ci, oricât i-ar fi fost de ușor Samarineanului să se stăpânească, și stăpânindu-se să facă, de dragul unei fapte bune, abnegație, *i-a fost neasămănat mai greu să ducă la bun sfârșit opera începută*, i-a fost neasămănat mai greu să aibă răbdarea, ca apropiindu-se de bietul jefuit și prăpădit, să-i spele ranele, să i le ungă cu unt de lemn, să i le obiojească, să i le lege, să-l iee apoi pe azinul să, să l sprijine tot drumul până la casa de oaspeți, să stea apoi vre-o două zile cu el, să-i audă gemetele, să-i asculte vaietele și tânguirile, să-i rabde mirosul și alte mici, dar multe mizerii, cu care sunt împreunate zilele de boală. Și nu numai atât: a fost cu siguranță nevoit să-și audă câte și mai câte vorbe de ocară și de batjocură dela un neam de oameni, ai căruia nici preoții și leviii nu știau să faci atâta bine fără cel mai mic interes, fără plată, să facă bine unui strein, pe care nici nu-l cunoștea. Și peste toate, să știe că afacerile îi stau pe loc, că eventual pe urma întârzierii lui pe lângă bolnav îl pândește vestea dezolantă a vre-unei pierderi hotărtoare. Ori, în sfârșit, culmea tuturor, să fi fost însuș dat mai la o parte împreună cu bolnavul, ca să nu turbure pe ceilalți musafiri, să fi fost prigonit, că nu e și el ludeu, ci din Samaria. Câtă răbdare, ce putere, ce paciință neobosită, a trebuit se aibă bietul Samarinean? Și le-a avut, și-a îndurat totul.

Nu pot crede, să nu fi observat și voi asemănarea mare care există între binefăcătorii tuturor vremilor, câtă asemănare între acest Samarinean și între acei ce și în ziua de azi vreau să facă bine deaproapelui lor! O, da! *Căci și astăzi și totdeauna e nevoie de-o răbdare de fier, ca cineva să ducă la bun sfârșit o operă de caritate, o operă de utilitate publică*, și a fost nevoie nu numai pentru gemetele și văicărelile fatal legate de trupul unui om bolnav, nu numai pentru neîndestulirile, tipetele și ocările fatal legate de viața unei instituții ori societăți decadente, ci mai vărtos pentru ochii răi ai pizmătarețilot, pentru otrava bârfitorilor, pentru piedecile ce și le pun în cale dușmanii, și pentru deprimanta lipsă de curaj a celor mici la inimă. Ei bine, chiar dacă alții așa fac, dar fiindcă Samarineanul nu a făcut așa, nici noi să nu facem! *Să ne stea viu pururea înaintea ochilor nostri disprețul, care-i urmărește totdeauna și în tot locul pe preotul și levitul evangheliei, pentru că ascultând de opinia publică a epocii lor, nu au îndrăznit să facă un bine*. Și dimpotrivă, să gravăm în inimile noastre icoana Samarineanului, care

a îndrăznit să facă binele, atunci când i-a venit înainte! (Cfr. Mt. 10, 22 și Lc. 14, 28—30).

Noi, dragii mei, de un lucru să fim convinși, și anume, că în opera noastră de îndreptare a răului în care suntem, ori, ne înconjoară, nu avem să trecem din triumf în triumf, nu avem să bătătorim drumuri presărate de trandafiri. Hristos ne-a spus-o tămurit: „Dacă pe mine m-au prigonit și pe voi vă vor prigoni, pentru că nu este mai mare ucenicul decât dascălul său;” Hristos ne-a spus-o și S. Pavel ne-a repetat-o: „Toți cei ce voiesc să trăiască cu evlavie în Isus Hristos, vor fi prigoniți” (II. Tim. 3, 12). Dar, în schimb, precum Samarineanul nu s'a poticnit de dragul răutății lumii, și nu i-a păsat de ea, tot așa să nu ne pese nici nouă. Căci doar, cine altul, dacă nu noi avem încredințarea dela Isus: „Indrăzniți, că am biruit lumea”, căci doar cui, dacă nu nouă, ni-e rezervată de acelaș Isus și fiu al lui Dzeu fericirea veșnică „Fericii veți fi, când vă vor batjocori pe voi și vă vor prigoni, și mințind vă vor ocări pentru mine. Bucurați-vă și vă veseliți, că plata voastră *multă* este în ceruri.” Mt. 5, 11.

Dar, să ne fie destul. Să adâncim adevărurile ce le-am desvoltat astăzi. Să le adâncim și să ni le însușim. Și anume, că pe Dzeu să-l iubim și iubirea să ne-o dovedim și cu faptele noastre peste tot, și să iubim și pe deaproapele nostru în spiritul desinteresului, abnegației și a răbdării. La caz contrar faptele noastre bune, în loc să câștige în măreția lor și în răsplata lor, se pipernicesc și pier fără urmă și fără folos. Fără folos pentru noi și fără folos pentru deaproapele nostru. gd.

Predică pe Dumineca IX după Rusalii.

Nebunule în aceasta noapte vor să ceară sufletul tău dela tine, dar cele ce ai gătit, ale cui vor fi? (Luca 12, 20).

Iubiții mei fii, nu odată din acest loc sfânt și în repetate rânduri în intrunirile și la întâlnirile noastre afară de biserică, pe drum și la câmp, v'am îndemnat părintește, să munciți cu sirguința de furnică și de albină, ca prin muncă să vă câștigați pâinea de toate zilele, îmbrăcăminte și locuință sănătoasă și tot prin muncă să vă luminați și se vă mângâiați sufletește. Spusu-v'am, că oamenii numai prin muncă, osteneală și prin jertfe pot propăși, pot face noue și noue cuceriri, subjugând și stăpânind, spre folosul lor, puterile pământului, ale

apei și ale aerului, așa storcând alimente din pământ, corabiind pe luciul apei și formând electricitate din puterile ei, sburând în aer cu aeroplane ș. a. îndemnându-v'am, să lucrați cât mai rațional pământul, întrebuițând sămânța cea mai bună și mașinăriile dovedite de foarte folositoare pentru o mai rentabilă cultură a pământului. Sfătuitu-v'am, să cruțați câștigurile voastre cinstite, fiind că risipa e păcat.

Scopul învățaturii mele a fost, ca voi să împliniți porunca lui Dumnezeu: stăpâniți și munciți pământul și pentru ca să vă strângeți averi, din cari să puteți trăi și cu ajutorul cărora să puteți și înainta. Dar iată că preaînțeleptul Mântuitor numește în sf. evanghelie de azi nebun pe omul, despre care presupunem, că a muncit întins, lucrându-și bine locul, sămânându-l la timp și plivindu-l cu grijă, din care cauză a și avut un rod îmbelșugat, pe care n'a voit să-l risipească, ci să-i servească spre nutrire, putându-se odihni și având ce mânca și ce bea pe mai mulți ani.

Cum, Domnul nostru Isus Hristos este împotriva averii?... Da, dar numai împotriva averii câștigate cu nedreptate ori rău întrebuițate. — Despre aceasta vreau se vă vorbesc, cerând ajutorul Domnului.

I. a., Dumnezeu a făcut pământul cu tot felul de sămânțe, de animale și de alte bunătăți și l-a dat în stăpânirea și spre folosul omului. Tot ce e dela Domnul e bun, dacă se câștigă pe cale dreaptă și se folosește după voia lui. O astfel de avere, fie mare ori mică, e numai unealtă în mâna omului înțelept, pentru ajungerea scopului adevărat, pentru care trebuie se trăim, să muncim și să adunăm, pentru: »*împărăția lui Dumnezeu și dreptatea lui*« (Mat. 6, 33), pe cari suntem datori a le căuta înainte de toate și prin toate ale noastre: prin cugetele, sentimentele, munca, averea ori sărăcia noastră. Un astfel de om e fericit, ori câtă avere ar poseda, fiindcă sufletul lui nu-i înlănțuit de materie, nu servește Mamonului, ci lui Dumnezeu, câștigându-și comori, pe cari moliile și rugina nu le strică și pe cari furii nu le sapă și nu le fură. (Mat. 6, 20) Un astfel de

creștin înțelege porunca Sfântului Spirit, care zice: »*bogația de ar curge, nu vă lișiți de ea*« (Ps. 61, 10)

Nizuințele după avere ale creștinilor înțelepți și cu frica Domnului nu se împotrivesc cu învățătura lui Hristos, întru cât, câștigându-și averea cu muncă cinstită, și-o folosesc în chipul cum învață sf. Pavel în epistola către Timotei (I. 6, 17—19), zicând: »*Celor bogăți în veacul de acum poruncește, să nu se înalțe cu gândul nici să nădăjduiască spre aouția cea nestătătoare, ci întru Dumnezeu cel viu, carele ne dă nouă toate de prisosit spre desfătare; să facă lucruri bune, să se îmbogățească în fapte bune, să fie lesne dătători, împărășitori; agonizându-și loru-și temelie bună în veacul cel viitor, ca să ia viața cea vecinică*«.

Pe acest feliu de oameni îi vedem, ajutând pe săraci, împărțându-și pâinea și haina cu cel sărac și gol, jefind cu bucurie pentru biserică, pentru școală, pentru o carte ori o gazetă bună, pentru ajutorarea, la școală ori meserie, a unui băiat bun și sărac și pentru ori ce scop filantropic, științific ori artistic. Dau, după cât au: mult, dacă au mult, iar din puțin puțin, totdeauna însă cu intențiune curată, știind, că Dumnezeu după aceasta răsplătește.

Averea câștigată cu dreptate și bine întrebuințată o binecuvântează și biserică (p. e. în rugăciunea dela finea litiei), rugându-se lui Dumnezeu pentru *înmulțirea fructelor pământului*« (ectenă mare), ori cerând, ca să umplă de tot binele cămerile credincioșilor (lit. sf. Vasile, Rugăciunea preotului de sub Axion). Biserica se roagă în mod special pentru »*cei ce fac bine întru sfințele sale biserici și-și aduc aminte de cei săraci*«. dorind ca Dumnezeu, să le dăruiască »*în locul celor fământești cele cerești, în locul color trecătoare cele vecinice, în locul celor stricăcioase cele nestricăcioase*«. (I. c.).

Cu totul altcum se prezintă în sf. Scriptură averea câștigată pe căi necinstite: prin furt, prin răpire, prin ascunderea ori cumpărarea cu știința a lucrurilor furate, prin nerestituirea celor aflate ori împrumutate, prin înșelăciune cu măsuri false, ori cu marfă rea, prin neimplinirea conștientioasă a datorințelor (nu lucrează deajuns și

bine pentru plata, ce o primește, ori nu rebonifică munca altuia), apoi prin specularea neștiinței de aproape-lui, ori a situației grele, în care se află acela, ori chiar și prin aceea că cerșește atunci, când ar putea munci. O astfel de avere, strânsă din mari bucăți, ori numai din stropii altora, e nedreaptă, e tâlhărie ordinară, pedepsită de Dumnezeu cu iadul vecinic: *»nici furii... nici răpitorii împărăția lui Dumnezeu nu vor moșteni«* (I. Cor. 6, 10).

Despre bogatul din sf. evanghelie de azi nu se spune, că ar fi fost un tâlhar și totuș e numit nebun. Nebune, în astă neapte îți vor cere sufletul tău, dar cele ce le-ai adunat ale cui vor fi? Ce-ți vor folosi ție, după ce în lumea cealaltă nu se poate duce decât bogăția vârtuților ori povara păcatelor? .. Mântuitorul îl numește nebun, nu pentru vre-o faptă tieăloasă, ci pentru planul rău ce și l-a făcut privitor la întrebuintărea averii câștigate cu trudă, întrucât bogatul în planul său n'a combinat nici un scop mai înalt, spiritual, deosebit n'a luat pe deaproapele său nevoiaș, ci numai îndestularea poftelor sale trupești: *odihna, mâncarea, beutura și veselia*. — Apoi știm, că la judecată vor fi blăstâmați și pedepsiți cu focul de veci nu numai cari au făcut rele în viața această, ci și aceia cari n'au făcut binele ce-l puteau, cari n'au săturat pe cei flămânzi, n'au îmbrăcat pe cei goli, n'au primit pe cei fără adăpost ș. a. (Mat. 25, 41 ur.), fiindcă *»celui ce știe a face bine și nu-l face, păcat este lui«*. (Iacob 4, 17).

Omul întrebuintează averea rău, împotriva voii lui Dumnezeu, când nu e stăpânul, ci sclavul ei, când se lasă a fi târit pe căi rătăcite, trufindu-se, desprețuind pe cei săraci, fiind fără milă în fata necazurilor altora, trândăvindu-se și vânând numai plăcerile păcătoase, ca beția, necurăția, luxul ș. a., dând întâietate oamenilor de nimic față de cei de omenie, cumpărând suflete pentru scopurile lui josnice ș. a. În forma aceasta *»Iubirea de argint devine rădăcina tuturor răutăților«* (I. Tim. 6, 10). nu numai pentru indivizi, ci și pentru societate și stat... Câte rele și nenorociri nu ne-au adus și în zilele acestea pe capul nostru pofta desfrănată a multora după

avere. Cum ni-s'au stricat frumoasele moravuri pe urma acestei lăcomii și în câte suflete s'a stins curajul și încrederea, ce le încălziau înaintea!

Iată I. a., două feliuri de averi, cari stucă repede pe oameni, îi îngâmfează și le storc puterile: averile câștigate pe căi nedrepte și cele întrebuințate rău. Dumnezeu urește și pedepsește pe posesorii atâror bogății, fiind ei răi și păcătoși.

Iubiților, și acum vă îndemn la muncă și la cruțare. Să trăim din osteneala noastră și să nu suferim ca vreun grăunte din averea noastră să fie lovit de blăstemul deaproapelui neîndreptățit. În cursul muncii să nu ne cufundăm cu totul în materie, că ce folosește zidarului, dacă se înmormintează în ruinele edificiului, la care lucrează. Să nu ne alipim nebunește de cele lumesti, că ne sleiesc puterile sufletești, ne împietresc inimile și ne împiedecă privirea spre cer. Să înțelegem, că averea câștigată în mod cinstit e darul lui Dumnezeu, cu care avem să ne câștigăm împărăția cerească așa, că recunoaștem că ce avem este dela Dumnezeu, pentru ce îi mulțumim și facem bine deaproapelui, care e fiul lui Dumnezeu și fratele nostru. Nici în câștigarea averii, nici în întrebuințarea aceleia să nu ne vindem sufletele. Atunci nu vom fi socotiți de nebuni vrednici de pedeapsă, ci de chivernisitori înțelepți ai darurilor dumnezeiești, cărora ni se va zice odată: »Bine, serv bun și credincios, peste puține ai fost pus, peste multe te voi pune, întră întru împărăția Domnului tău«. — Amin.

SENIOR.

Predică pe Dumineca X după Înălțarea sf. Cruci.

»Învățătorule bune, ce să fac ca să moștenesc împărăția de veci«. (I.C. 18, 18).

Un tinăr din neam ales, capul unei familii de frunte, stăpân peste multe bunătăți și având slujbă înaltă în societate se apropie cu multă smerenie de Isus și că-

zând în genunchi îl întreabă, ce trebuie să facă, ca să se mântuiască.

Bunul Isus, după ce a binecuvântat pe pruncii cei mici, pornise să-și continue drumul, când îl oprește în cale tinărul amintit. Văzând gingășia cu care s'a purtat Isus față de nevinovații copilași, tinerul s'a simțit atras către el, după ce îl și numește învățător *bun*. A știut tinărul, că și pentru el va avea un cuvânt de mângâiere, o vorbă de îndrumare, un semn de îmbărbătare acela, care în mijlocul gloatelor ce-l încunjurau și-a găsit timp să se ocupe și de copii cei mici.

Tinărul a întrebat pe Isus un lucru vrednic de toată luarea noastră aminte. L-a întrebat, cece ar trebui s'o facă fiecare creștin adevărat zilnic, cu deosebire în rugăciunile de dimineața! Ce să fac, să câștig viața vecinică? În decursul zilei acesteia ce prilej voi căuta să fac ceva bine? Ce primejdie de-a păcătui trebuie să încunjur astăzi? Întrebarea tinărului acestuia este lucrul de căpetenie ce-ar trebui să stăpânească gândul fiecărui creștin, atât al bogatului cât și al săracului, al bătrânului cât și al tinărului, pentru că este afacerea cea mai importantă a vieții noastre. Durere, oamenii zilelor noastre se îngrijesc mai mult despre ce trebuie să facă, ca să fie bogați, sănătoși, cu trecere înaintea lumii, adecă tot *numai* despre bunurile vieții acesteia trecătoare, pecând grija vieții vecinice o lasă de tot, ori o amână la bătrânețe. Așa însă iubiților nu e bine. Omul, până-i tinăr și'n putere, trebuie să aducă jertfă curată lui Dumnezeu prin aceea, că-și stăpânește pornirile cele rele și cu inimă veselă împlinește voința lui Dumnezeu. Lăsând aceste la bătrânețe, vom păți ca și Cain, a cărui jertfă slabă adusă cu inimă rea, bunul Dumnezeu n'a primit-o. Și apoi spune-mi, cine te asigură, că de bună seamă vei ajunge la bătrânețe.

Vedeți iubiților, astăzi cu toții ne plângem — și pe dreptul —, că lumea s'a schimbat, că oamenii nu-s ca mai de mult, iertători, miloși, gata a sări în ajutorul celor lipsiți, ci fiecare caută *numai* ale sale, fără a lua în socotință, că prin aceasta scurtează pe deaproapele său

în drepturile lui, ori îi pune piedeci grele la înaintarea de care ar fi vrednic. Pricina acestor neajunsuri este chiar împrejurarea, că oamenii își uită cu totul, ori foarte arareori își pun întreaga aceea, cu care s'a îndreptat tinărul din sf. evanghelie de azi către Isus: ce trebuie să fac, ca să moștenesc împărăția de veci. Dacă ne-am ridica mintea mai des la Dumnezeu, dacă învățăturile auzite în biserică le-am socoti și după ce am ieșit afară și le-am repeți acasă în mijlocul familiei mai ales Dumineca, atunci iubiților, lumea s'ar schimba, oamenii ar fi mai buni și viața mai ușoară.

La întrebarea tinărului, Isus răspunde respicat și limpede: dacă voești să întri în viața vecinică, să-ții poruncile date de Dumnezeu, nemijlocit ori mijlocit prin Biserica sa. Aceasta-i adevărata și singura cale, care duce negreșit la ceriu. Impărăția lui Dumnezeu nu stă în vorbărie ori știință înaltă, ci în faptele săvârșite după voia lui preasfântă. Prin împlinirea cum se cade a lucrurilor mici din viața noastră zilnică, prin smerenie, prin răbdare, prin jertfirea de sine, prin curățenie cuvenită statului nostru și prin iubirea bine pricepută omul își câștigă prietinia lui Dumnezeu, își asigură viața vecinică, pentru că toate poruncile se reduc la iubirea lui Dumnezeu.

Faptele bune amintite însă, să nu le facem numai din obicei și din silă, ci din bună voie și din inimă, nu rece și alene, ci cu bucurie și plăcere, nu numai din îndemnul nostru firesc, ci din iubire față de Dumnezeu, nu ca să ne laude oamenii, ci ca să plăcem Tatălui nostru ceresc. Și a săvârși în chipul acesta lucrările noastre nici nu-i lucru așa greu, dacă luăm în socotință, că toate puterile sufletului și ale trupului nostru le avem dela bunul Dumnezeu. Cade-se deci, ca în cinstea și spre mai mare mărirea lui să le folosim.

Creștinul cel bun așadară nu-și va omori nici sufletul său nici pe al deaproapelui său cu vorbe murdare — cum durere se aud la tot pasul din gura tinerilor, ba chiar și a bătrânilor noștri —, nici nu va sminti pe frațele său prin fapte necuviincioase, căci scris este: vai acelui prin care va intra sminteală în lume. Creștinul cel bun va duce viață curată și nu-și va bate capul, cum să

strice liniștea și bunăînțelegerea în casa fratelui său. Cel ce ține poruncile Domnului va pune pază gurii sale și nu va vesti cu cale și fără cale slăbiciunile fratelui său, ci acele le va acoperi ori va cerca după putință să le îndrepte, cu atât mai vârtos se va feri de-a scorni scăderi neadevărate despre semenul său știind, că cinstea și bunul nume e comoara cea mai mare a omului pe pământ.

Creștinul cel bun se va nuzui să-și câștige prin muncă cinstită cele trebuincioase șie-și și familiei sale dară nu va cerca să se îmbogățiască în contra voinței lui Dumnezeu, prin îndreptățirea altora, prin subtragerea simbriei servitorilor ori a lucrătorilor, știind, ca aceștia sunt vrednici de plată și că Dumnezeu răsbună nedreptatea ce li s'ar face. Cu atât mai puțin își va așeza creștinul nădejdea sa în bogățiile pământești, cari sunt trecătoare și pe care, vrând-nevând, trebuie să le părăsească la moartea sa.

Tinărul bun va cinsti pe părinții și pe mai marii săi, știind, că dela aceștia mult a câștigat și că ei țin locul lui Dumnezeu aici pe pământ. Pe aceștia îi va asculta, cinsti și'n caz de lipsă îi va ajuta, știind bine că nicicând nu le va putea răsplăti tot binele ce dela dânșii a primit.

Iată iubiților, învățătura ce se desprinde din întrebarea și mai ales din răspunsul Domnului nostru Isus Hristos din evanghelia zilei de astăzi.

Faceți acestea și veți fi fericiți. Amin.

TELLUS.

Posta Redacțiunii.

P. în S. Imbulzeală de material și greutate materiale și tehnice!

Posta Administrațiunii.

Rugăm pe abonați să-și aducă aminte și de plata revistei noastre, cât mai în grabă!

Blaș. Tipografia Seminarului teologic greco-catolic.